

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

**Katedra teorie kultury
(kulturologie)**

Diplomová práce

2008

Šárka Lebedová

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

**Katedra teorie kultury
(kulturologie)**

Šárka Lebedová

**Funkce poutnictví v dějinách evropské
kultury**

**Function of the pilgrimage in history of
European culture**

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 3. 9. 2008

Šárka Lebedová

„Já sama jsem v Santiagu de Compostela byla svědkem podivné události při rozhovoru s jedním německým poutníkem: přišel do Santiaga pohublý, hladový, špinavý a úplně bez peněz, co se týče kilometrů ušel tu nejdelší tzv. Stříbrnou trasu. Chvíli jsem váhala, zda se jedná o opravdového poutníka, nakonec jsem se s ním však dala do řeči. Vyprávěl mi, že ho na cestě okradli, on však neztrácel naději a věřil, že ho Apoštol zachrání. Přestože měl tělo pokryté vězeňským tetováním, jeho oči měly čistý a vyrovnaný pohled. Následující den jsem ho potkala opět na ulici, tentokrát bych si ho ale bývala nevšimla, změnil se k nepoznání. Měl na sobě čisté oblečení, byl najeden a ubytován, tvrdil mi, že se stal zázrak a že může spokojeně pokračovat na symbolický konec světa, na Finisterru, jak si původně naplánoval. A opravdu, o několik dní později se vracel do Santiaga šťasten, že mohl dovést svou cestu a spokojeně na mě mával přes náměstí Obradoiro s přáním všeho dobrého...“

Autorka

Obsah

ÚVOD	6
1. POUTNICTVÍ	8
1.1 <i>Homo Peregrinus</i>	8
1.2 <i>Alternativy klasických poutních cest</i>	13
1.3 <i>Doprovod a způsob dopravy poutníků</i>	14
1.4 <i>Klasifikace poutí</i>	16
2. ITINERÁŘE A DOBOVÍ PRŮVODCI POUTNÍKŮ, CODEX CALIXTINUS	17
3. EVROPA: ŘÍM A SANTIAGO DE COMPOSTELA	19
3.1 <i>Řím</i>	19
3.2 <i>Santiago de Compostela</i>	22
4. FENOMÉN SVATOJAKUBSKÉ POUTNÍ CESTY	28
4.1 <i>Dimenze historická, od legendy po současnost</i>	28
4.2 <i>Lineární prostor a různé cesty vedoucí do Santiaga de Compostela</i>	36
4.2.1 <i>CAMINO DE SANTIAGO FRANCÉS (FRANCOUZSKÁ TRASA)</i>	37
4.2.2 <i>CAMINO DE SANTIAGO V GALÍCII</i>	38
4.2.3 <i>SEVERNÍ TRASY</i>	40
4.2.4 <i>STŘÍBRNÁ TRASA (VÍA DE PLATA)</i>	41
4.2.5 <i>TRASY PODÉL ŘEKY EBRO</i>	42
4.2.6 <i>KASTILSKÉ TRASY</i>	42
4.2.7 <i>KATALÁNSKÉ TRASY</i>	43
4.2.8 <i>JIHOVÝCHODNÍ A VÝCHODNÍ TRASY</i>	44
4.2.9 <i>MÓZARABSKÉ SVATOJAKUBSKÉ TRASY</i>	44
4.2.10 <i>CESTY VEDOUcí Z ČECH</i>	45
4.3 <i>Dualita, dimenze symbolická (nemateriální) a materiální</i>	48
4.3.1 <i>SYMBOLIKA CESTY</i>	48
4.3.2 <i>VLASTNÍ POUTNICKÉ ATRIBUTY</i>	55
4.3.3 <i>POUTNICKÉ RITUÁLY</i>	60
4.3.4 <i>RČENÍ TÝKAJÍCÍ SE SVATOJAKUBSKÉ POUTĚ</i>	62
4.4 <i>Dvojitý smysl a funkce (hledisko sociokulturní)</i>	63
4.4.1 <i>REGION GALÍCIE</i>	63
4.4.2 <i>EMPIRICKÝ VÝZKUM</i>	65
4.5 <i>Camino de Santiago jako nové paradigma turismu</i>	101
ZÁVĚR	104
SHRNUTÍ	106
ABSTRACT	107
OBRAZOVÁ DOKUMENTACE	112
PŘÍLOHY	113

Úvod

Tématem mé diplomové práce je fenomén poutnictví a jeho zasazení do evropského kulturního kontextu se zaměřením na Svatojakubskou poutní cestu ve všech jejích možných funkcích, a to z pohledu dimenze historické, lineární, symbolické, sociokulturní a dimenze náboženského turismu. Díky získanému stipendiu a povolenému přístupu do specializované knihovny muzea poutnictví v Santiagu de Compostela jsem měla možnost pracovat s bohatým výběrem adekvátní literatury týkající se Svatojakubské poutní cesty a posléze na základě těchto informací provádět výzkumnou sondu.

V obecném úvodu jsem se nejprve věnovala bližší specifikaci pojmů jako poutník a pout', dále historii fenoménu poutnictví a přiblížení nejznámějších typů náboženských poutí. Druhá část se týká dobových průvodců a itinerářů a letného seznámení s významným středověkým textem Codexem Calixtinus, jehož rozsah je bohužel příliš obrovský na celkovou analýzu. Následující třetí část jsem věnovala dvěma nejproslulejším evropským konkurenčním cílům poutních cest, městu Římu a Santiagu de Compostela, které společně s Jeruzalémem tvoří světoznámou křesťanskou poutní trojici.

Čtvrtá část mé diplomové práce je nejrozsáhlejší, týká se Svatojakubské poutní cesty samotné a dělí se na dalších pět vlastních dílů. Přičemž jako první jsem se věnovala historickému kontextu Svatojakubské poutní cesty, postavě apoštola svatého Jakuba a analýze legend s ním spjatých. Následně jsem vytvořila detailně rozpracovaný popis sítí tras vedoucích do Santiagu de Compostela, od těch nejznámějších po ty nejméně známé, doplněný základními informacemi o délce, možnostech napojení tras, popřípadě obohacený o základní historická data. Dalším důležitým tématem této čtvrté části je symbolická rovina Svatojakubské poutní cesty, rozdělená na dimenzi nemateriální a materiální, tedy na význam symbolů, se kterými je neodmyslitelně spjata paměť Svatojakubské poutní cesty a vlastní atributy poutníka.

Následující část se věnuje výzkumu, přesněji se jedná o výzkumnou sondu a spadá do roviny sociokulturní. Během července 2008 jsem uskutečnila na hlavním náměstí Obradoiro před katedrálou v Santiagu de Compostela šedesát hloubkových rozhovorů s přicházejícími poutníky a díky spolupráci s Asociací přátel Svatojakubské cesty a pomocí jejich webových stránek (<http://www.amigosdelcamino.com>) jsem mohla vybrat z pětatřiceti zaslaných dotazníků dvacet reprezentativních, se kterými jsem také pracovala. Na základě těchto získaných informací jsem učinila závěry týkající se hlavních motivací poutníků, aspektů ovlivňujících tyto motivace a osobní proměnu poutníků během cesty, dále jsem zhodnotila některé zajímavé charakteristiky, které mají obrovský vliv na samotné poutníky. Poté jsem se věnovala vlastní typologii poutníků-cestovatelů a podrobným statistikám uveřejněným za léta 2006 a 2007 Arcibiskupstvím v Santiagu de Compostela. V poslední části jsem se zabývala novým paradigmatem turismu, tedy problematikou poutnictví jakožto produktu náboženského turismu a jeho hrozbou v dnešní globalizované společnosti.

1. Poutnictví

1.1 Homo Peregrinus

Latinské slovo peregrinus (z per agere nebo per agrum), španělsky peregrino, německy Pilger, francouzsky pélerin a anglicky pilgrim původně označuje cizince, člověka, který se nachází daleko od svého domova, vyhnance či exulanta. Teprve mezi 11. a 12. stoletím začalo toto slovo nabývat jiného významu, a to „zbožného poutníka na cestě k té či oné svatyni.“¹ Dante Alighieri ve své Božské komedii zmiňuje, že „peregrino“ označuje poutníka putujícího do Santiaga de Compostela v Galícii, zatímco ten, který putuje do Říma se nazývá „romero“² a „palmero“³ ten, který putuje do Jeruzaléma.⁴

V současné západní Evropě existuje více než 6000 poutnických center, které pojmu ročně 60-70 milionů návštěvníků.⁵ Křesťanské poutě jsou hluboce spojeny se staršími tradicemi cest vedoucích na svatá místa. Malby z období mladšího paleolitu mají náboženský význam a mohly pravděpodobně odkazovat k poutím se žádostmi o úspěšný lov. Je jisté, že poutnictví praktikovaly již pohanské národy Keltů či Germánů.

Ve starověkém Řecku přicházeli poutníci do vzdálených míst, aby se zúčastnili oslav na počest určitého boha, třebaže nebylo nutné chodit daleko, jelikož v každém městě existovaly svatyně těchto bohů. Olympijské hry na počest boha Dia, Pítické hry na počest boha Apolla, Istmické oslavy na počest boha Poseidona i mnoho dalších menších oslav či míst jako například věštírna v Delfách a v Eleusis přitahovaly poutníky z blízkého i dalekého okolí.⁶ V době

¹ Le Goff, J. Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 505.

² Viz. „romería“.

³ Symbolem těchto poutníků byly palmové ratolesti, proto palmeros.

⁴ Compostela, číslo 41. Junta Directiva de la Archicofradía Santiago de Compostela: Universal del Apóstol Santiago, leden 2007, s. 3.

⁵ Nolan, M. Lee, Nolan, S. Christian Pilgrimage in Modern Western Europe. Chapel Hill: University of North Carolina, 1989, s. 1.

⁶ Bonilla, L. Historia de las Peregrinaciones en el Mundo. Madrid: Biblioteca Nueva, 1965, s. 49.

Římského impéria je možné již identifikovat poutníka putujícího k určité svatyni za účelem navrácení zdraví. K tomuto účelu byly poblíž svatyní vystavovány prostory, které sloužily k uzdravení poutníků, kde byly také k dispozici mnohé medikamenty, oleje a masáže.

Křesťanské poutě mají pravděpodobně počátky již v 1. století našeho letopočtu a v následujícím století se již dále rozvíjely. Velký vliv měly na fenomén poutnictví socioekonomické a technologické změny a jejich odkaz byl zvětčován v umění, literatuře i filozofii.

Pout'⁷ je cesta za účelem návštěvy určitého poutního místa, které má náboženský význam. Křesťanská víra učí, že člověk je v tomto pozemském vyhnanství věčným poutníkem. Svatý Augustin píše: „*Opravdový křesťan je poutníkem ve své vlastní zemi i ve svém vlastním domě.*“⁸ Poutnictví jako univerzální fenomén je prvkem pro víru velmi důležitým: „*V islámské víře má pout' ještě nesrovnatelně vyšší cenu než v křesťanství: každý muslim je povinen aspoň jednou za život navštívit se zbožnými úmysly svatá místa v Mekce.*“⁹

V symbolickém smyslu je pout' určitým duchovním aktem, vyskytuje se v náboženských vírách, které připisují zvláštní nadpřirozenou moc či sílu určitým místům. „*V podstatě se mohl stát poutním místem každý kostel, nebo třeba i pramen, jehož vodu lidé shledali léčivou a postavili nad ním kapli.*“¹⁰ Poutníci během svých cest navštěvovali různé strategicky situované svatyně, aby takto mohli postupně učinit pokání.

⁷ Ze staročestiny pút, praslovanštiny pꙋntъ, staroindické panthás označuje cestu.

⁸ Compostela, číslo 41. Junta Directiva de la Archicofradía Santiago de Compostela: Universal del Apóstol Santiago, leden 2007, s. 21.

⁹ Ohler, N. Cestování ve středověku. Praha: H&H, 2003, s. 93.

¹⁰ Ohler, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 27.

Pout' je důležitým fenoménem antropologie náboženství a jako taková předpokládá určitou fyzickou aktivitu vykonávanou v prostoru a za daným účelem, cílem, který dává této námaze vyšší smysl. Je to cesta ke svatému místu, které společně s tímto aktem obsahuje archetypální systém kódů, rituálů a praktik. Fenomén poutnictví je často doprovázen zvláštními a nevysvětlitelnými událostmi jako vize, zázraky či utrpení. Poutě jsou jakýmsi kulturním magnetem přitahujícím různá znamení a symboly. Jsou významem společenské dimenze každé společnosti, její spontaneity a ducha. Cestování je tak staré, jako lidstvo samo.¹¹

Mobilita středověkého člověka byla leckdy neuvěřitelná, až zarážející. „*Poutník byl zdárným příkladem homo viator, cestovatele či nomáda.*“¹² Je zjevné, že poutnictví je symbolem a zároveň přirozenou vlastností lidstva. Je to určitá potřeba člověka hledat, uskutečnit cestu, a naleznout sám sebe. Člověk, který se vydává na poutní cestu je pln víry i očekávání a vytrvale kráčí vstříc vyšším hodnotám.

Poutník symbolizuje dočasného vyhnance-dobrovolníka, který se zříká nejen své rodné vesnice, ale také všeho, co je spjata s běžným životem pracujícího člověka a především své milované rodiny. „*Francouzský poutníku, jež do Santiaga putuješ, místo jednoho syna tři pak doma nalezneš.*“¹³ Poutník tedy musel počítat i s tím, že po jeho návratu dojde v jeho osobním životě k velkým změnám a je třeba mít na paměti, že někdy docházelo k situacím, kdy poutník při cestě na svaté místo i zemřel.

V průběhu středověku se význam cíle upřesnil, již se nedával příliš důraz na cestu samotnou, poutníci putovali na příklad ke svatému Jakubovi do Compostely, do Říma k apoštolům Petru a Pavlovi a do Rocamadouru k Panně Marii. Ovšem nejen samotný cíl se stal důležitým, poutník za odměnu očekával

¹¹ Mazón, T. Sociología del Turismo. Madrid: Campillo Nevado, 2001, s. 49.

¹² Lleonart Amsélem, A., J. El Camino de Santiago y Europa. Madrid: Biblioteca de autores cristianos, 2007, s. 75.

¹³ Fernández Arenas, J. Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea. León: Edilesa, 1998, s. 45.

odpuštění hříchů a uzdravení těla, neboť samotná cesta, která byla leckdy zoufale dlouhá a pomalá, vyžadovala odříkání a poutník musel velmi často také čelit při tak dlouhém putování mnoha nebezpečím.

Moc církve byla obrovská, někteří lidé se vydávali na cestu z důvodu bezvýchodné situace, jež v jejich životě náhle nastala a mnozí z těchto své rozřešení skutečně našli. Důvodem mohl být také pokus o vymanění se ze všednosti každodenního života nebo dokonce povinnost uložená vyšším nařízením. „*Od 13. století se také stává, že pout' je nařízena zpovědníkem jako zadostiučinění nebo soudcem jako trest, jak je běžné ve Flandrech.*“¹⁴ Poutí se také účastnili lidé slepí, hluchí a chromí, aby na posvátných místech prosili za uzdravení.

Do dějin poutnictví patří tzv. *zástupné poutě*,¹⁵ které představovaly vyslání poutníků, kteří měli za úkol modlit se jménem lidí nemocných, zmrzačených, zemřelých nebo těch, kteří se dopustili nějakého hříchu. Tito lidé, pokud nebyli členy rodiny, byli obvykle placeni.

„*Roku 1413 vyplatil Johannes Hilge, rovněž z Lübecku, sto lübeckých marek, za něž měl být vyslán jeden poutník do Santiaga a jeden do Jeruzaléma. Poutník jeruzalémský měl obětovat po jednom dukátu u Svatého hrobu, dále na místech, kde se Ježíš narodil, kde večeřel se svými učedníky, jakož i na vrchu Kalvárie.*“¹⁶

U cíle své cesty prochází poutník transcendentní zkušeností prostřednictvím dotyku sochy či náhrobku světce a skrze toto i dotyku samotného Krista, jde tedy spíše o smysl existenciální než jiný. Tomáš Kemepenský ve svém hlavním díle *"Následování Krista"* píše:

¹⁴ Le Goff, J. Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 505.

¹⁵ In meo nomine (mým jménem).

¹⁶ Ohler, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 66.

„Mnozí cestují tam či onam, aby se s úctou poklonili ostatkům svatých, plni obdivu pak naslouchají vyprávění o jejich skutcích, užasle stojí před jejich nádhernými kostely a líbají jejich údy vsazené do zlata a hedvábí. A přece hle, ty, můj Bože, ty svatý u všech svatých, Stvořiteli lidí a Pane andělů, ty jsi zde přede mnou na oltáři v plné přítomnosti!“¹⁷

Kult ostatků má od dob středověku obrovský význam, neboť relikvie, jakožto předmět zbožné úcty, může být konkurencí těla Kristova. *„Ostatky jsou hmatatelnou zárukou neustálé komunikace mezi nebem a zemí.“¹⁸*

S novověkem přichází do poutnictví určitá volnost¹⁹ a je možné připustit i různé cíle cesty. *„Snaha o tělesné zdraví, spásu duše a vzdělání ducha se mohly plynule překrývat. Spása duše nebyla už nadřazena starosti o blaho těla a ducha.“²⁰* Do 16. století byla tradice poutnictví udržována a od této doby již můžeme pozorovat jisté počínající rysy *"poutníka-cestovatele"*.²¹ Zatímco poutník měl za cíl prohlubovat svoji víru, cestovatele hnala touha po poznání a rozvíjení svých vědomostí.

Poutníci se také mnohdy ocitli mezi lidmi, jejichž jazyku nerozuměli. Vzdělanci mezi sebou mluvili latinsky a řecky. Dalšími jazyky poutníků byly francouzština, arabština, němčina a slovanské jazyky. Jazykové obohacení znamenalo další dimenzi, kterou poutní cesta nabízela.

Později, s rozšířením protestantství, prochází poutnictví zřejmou krizí, která vrcholí osvícenstvím v 18. století. Koncem následujícího století probíhá renesance poutních cest a od této doby jsme svědky toho, že zájem o fenomén

¹⁷ Le Goff, J. Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 34.

¹⁸ Tamtéž, s. 754.

¹⁹ Příloha 1 A („užívej si toho, že jsi poutníkem“)

²⁰ Ohler, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 52.

²¹ "Tipo de peregrino caballeresco" (kaválířský poutník), Lacarra, J. M. Las Peregrinaciones a Santiago de Compostela. Madrid: Edición Fascínal, 1948, s. 39.

poutnictví stále stoupá. Výjimku tvoří první polovina 20. století, kdy byly příčinou utlumení poutí především světové války a bída.

Na rozdíl od baroka počínaje 19. stoletím poutě ztrácejí něco ze své výjimečnosti a stávají se téměř všední součástí náboženského života, mimo jiné v souvislosti s tím, jak se postupně zlepšují cesty a jejich bezpečnost, možnosti ubytování a materiální poměry poutníků. Poutě se staly důležitými místy setkávání lidí, nejen za zbožnými cíli. Odtud pochází i dnes běžný profánní význam slova *"pout"* jako místa zábavy s houpačkami a kolotoči.

1.2 Alternativy klasických poutních cest

Klasická poutní cesta má však i různé alternativy, které nalézáme po celé Evropě. Například španělské slovo *"romería"* označuje kratší lokální oslavnou pout'. Již etymologie tohoto slova naznačuje, že se jedná o původní poutní cestu mířící do Říma. Tyto poutě se však během 17. století staly spíše poutěmi symbolickými, tudíž prováděny v kratších vzdálenostech. Fenomén *"romería"* se vyskytuje hlavně ve Španělsku, především v oblasti Anadalusie, setkáváme se s ním však také v Portugalsku a ve Francii.

S krátkými symbolickými poutními cestami podobného rázu se můžeme setkat i v saském východním Německu, v oblasti známé jako Lužice. Katoličtí Lužičtí Srbové, jako nejmenší evropský slovanský národ, si až do dnešní doby udrželi velikonoční zvyk, tzv. *"jízdu křížáků"* (křížerjo) jako symbolickou pout' křížáků do Svaté Země. Tento zvyk, starý přes 500 let pravděpodobně pochází z pohanské doby.

„Průvod o padesáti až sto párech jezdců, slavnostně ustrojených a zpívajících velikonoční písně o vzkříšení Kristově, působí zvláštním dojmem. Koně jsou ověnceny fábory, jezdci ozdobeni stuhami na kabátě i cylindru. Křížerjo objedou třikráte místní kostel a pak jedou do sousední vesnice, kde

rovněž za zpěvu náboženských písní objedou třikrátě kostel a vrací se do svého domova.²²

1.3 Doprovod a způsob dopravy poutníků

Až do přelomu tisíciletí převažovali spíše poutníci vydávající se na cestu jednotlivě, od vrcholného středověku však postupně přibývá poutí dlouhodobě připravovaných, kolektivních; nejvýhodnější byly malé, asi čtyř až pětičlenné skupiny.

„Kolem roku 1040 se vydala skupina věřících z Lotrinska ke sv. Jakubovi. S výjimkou jednoho muže si navzájem odpřísáhli věrnost a pomoc. Když cestou jeden onemocněl, čekali jeho druzi patnáct dní, pak pokračovali v cestě. Jenom ten, který přísahu nesložil, pečoval o nemocného dál. Když pak ten zemřel, propadl jeho druh panice, že ho možná budou činit odpovědným za jeho smrt. Tu se však zjeví sv. Jakub, utěší ho a donese oba do Santiaga. Obětavému muži ukládá, aby svým druhům vyřídil, že jejich pout' vyšla vniveč, protože porušili slib.“²³

Každý opravdový poutník chodí pěšky,²⁴ ve středověku dokonce i mnoho poutníků muselo chodit bosých. Ti majetnější měli koně, jelikož však byli automaticky považováni za bohaté, museli se o všechny výlohy postarat sami.

„Po putování dlouhém 2400 km dorazil koncem tohoto týdne dvaasedmdesátiletý Hubert Winterscheidt z Kolína nad Rýnem do poutního místa Santiaga de Compostela v severozápadním Španělsku. Poutník ušel nejprve za pět týdnů vzdálenost 1400 km z Kolína do jihofrancouzského poutního místa Lurd a pak během čtyř týdnů dospěl do Santiaga v Galícii.“²⁵

²² Zmeškal, V. Lužičtí Srbové. Praha: Společnost Národního Muzea v Praze, 1962, s. 80-81.

²³ Ohler, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 84.

²⁴ Příloha 1 B

²⁵ Tamtéž, s. 16.

Průměrná rychlost pěšího poutníka je 30-40 km za den, což samozřejmě závisí na terénu a osobní kondici. Dalším dopravním prostředkem může být kůň či kolo, které se poslední dobou stává trendem.

Tab. 1

Způsob pohybu	Denní výkon
Pěší cestující	20-40km
Běžec	50-65km
Jízdní posel	130-135km
Průměrný cestující	30-45km
Říční lod' po proudu	100-150km
Zaoceánská plachetnice	120-200km

Zdroj²⁶

Chůze dovoluje jít poutníkovi způsobem, jaký on pokládá za vhodný, tedy rozhodně, obětavě a hlavně svobodně. Pěší chůze je základním elementem, který zachovává původní identitu poutnictví a napomáhá člověku poznat své skutečné schopnosti a omezení. Díky tomu má poutník možnost uvědomit si svoji vlastní existenci a lépe poznat sám sebe. Nejdůležitější by měla být pro poutníky samotná cesta, avšak mnoho z nich neskrývá přirozenou radost při dosažení svého cíle, a tak poutníci často propukají v bujarý jásot, napětí vystřídá úleva a poté zasloužený odpočinek.

²⁶ Ohler, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002.

1.4 Klasifikace poutí:²⁷

1. Prototypické

Ustanoveny jako historické, patřící vždy k jednomu z hlavních světových náboženství (Řím, Jeruzalém, Mekka).

2. Archaické

Synkretické, nesoucí znaky starověkých náboženství a symbolů.

3. Středověké

Nejznámější křesťanské poutě mající svůj původ ve středověké kultuře (Canterbury, Santiago de Compostela).

4. Moderní

Poutě vzniklé během 19. století a počátkem století 20., některé tyto poutě nemají nic společného se současnou dobou, pouze byly relativně nedávno utvořeny, patří mezi ně i poutě k sochám komunistických idolů.

Od počátků křesťanských dějin je poutnictví velice širokým tématem, rozděleným na tři základní světová centra a to Jeruzalém, Řím a Santiago de Compostela. Kromě těchto tří důležitých míst, které neodmyslitelně náleží k dějinám křesťanského světa, má však každá země svá vlastní místa, jak národní tak lokální, která jsou mnohdy velmi důležitá a ke kterým putují věřící z krajů blízkých i vzdálených.

²⁷ Turner V., Turner, E. Image and Pilgrimage in Christian Culture. New York: Columbia University Press, 1978, s. 17-18.

2. Itineráře a doboví průvodci poutníků, Codex Calixtinus

Pro studium poutí jsou doboví průvodci a mapy významnými historickými prameny. Pomáhají pochopit nejen náročnost vlastní cesty, ale také upozorňují na jiné zajímavé památky a mnohdy přinášejí zprávy o dnes již nedochovaných stavbách či uměleckých dílech.

Z roku 333 n.l. pochází Itinerář cesty z Bordeaux do Jeruzaléma a v roce 384 byl sepsán deník poutí na svatá místa řeholnicí z Hispánie jménem Egeria. Dalšími, kteří literárně zvěčnili své cesty, byli Řehoř Turský a jakýsi poutník z Piacenzy (6. století).

Nejznámějším textem, který je spojován se Svatojakubskou cestou a kultem svatého Jakuba je světoznámý Liber Sancti Jacobi, nebo také Codex Calixtinus,²⁸ sepsaný mezi lety 1135-1140 n.l. Aymericem Picaudem²⁹ a souvisící s papežem Calixtem II. (?-1124). Těchto 225 stran pergamenového papíru popisuje cestu samotného autora vykonanou kolem roku 1130. Nejstarší kopie tohoto Codexu je uchována v archivu katedrály, v Santiagu de Compostela.

Codex Calixtinus se skládá z pěti částí různé délky i obsahu. Jeho první část zahrnuje sérii kázání a liturgických textů na počest apoštola svatého Jakuba. Druhá část Codexu Calixtinus obsahuje oficiální sbírku zázraků a třetí část detailně popisuje zázrak převozu ostatků apoštola do Compostely, tzv. "*traslatio*". Čtvrtá část poskytuje informace o tomto tématu v historickém kontextu zaměřeném na postavu Karla Velikého. Pátá část, tedy světoznámý Průvodce poutníka, jako předchůdce dnešních bedekrů, popisuje s větší či menší nadsázkou dobrodružství, nebezpečí a útrapy, se kterými se poutník na cestách setkává.

²⁸ Příloha 2 A

²⁹ Singul, F. Historia Cultural do Camiño de Santiago. Vigo: Galaxia, 1999, s. 199.

Autor rozdělil cestu na 13 etap a současně popisuje silnice a řeky, mosty, hospice a svatyně, které je možné během cesty navštívit, stejně jako gastronomii daného regionu. Dále detailně líčí nebezpečí znečištěných vod a nezdravých jídel, především všech sladkovodních španělských ryb a poté se také vyjadřuje k samotné Compostele. Autor v průvodci varuje před nebezpečím, jak zvířecím, tak lidským a neustále prosazuje nejen své názory, ale také i své předsudky.

Negativně je zde popsána cesta, která prochází baskitsko-navarrskou částí Španělska, autor se zmiňuje o tvrdé zkoušce a špatných vzpomínkách, které si z této cesty sám odnesl. Takto se například vyjadřuje o lidu navarrském: „*Jejich řeč připomíná štěkot psů, tímto je jejich jazyk naprosto barbarský.*“³⁰ Castilla a Galicie jsou zde popsány na druhou stranu jako země bohaté, dobře obydlené s hojností chleba, vína, jablečného moštu a celkově zboží dobré kvality, přestože jejich obyvatelstvo je také zlé a zkažené.

„*Ve Vilanově, žádal jeden chudý poutník almužnu po ženě, která měla chléb schovaný v horkém popelu. Dovolává se přitom svatého Jakuba i samotného Boha, žel nepochodil, jelikož žena mu odpověděla, že žádný chléb nemá. Zhrzený poutník náhle zvolal: ‚Kéž by se veškerý Tvůj chléb v kámen proměnil!‘ A odešel. Ve chvíli, kdy byl již daleko od domu, přistoupila žena k popelu, aby si vzala chléb, avšak místo něho našla jen kámen ve tvaru chleba. Žena se snažila poutníka dostihnout, ten však jakoby zmizel.*“³¹

Sbírka legend s názvem "*Abbreviatio in gestis et miraculis Sanctorum*"³² představuje základní zdroj *Zlaté legendy (Leyenda Aurea)* od Jacoba Vorágine, redigované kolem 1263-1267. Tisíc středověkých rukopisů známých jako *Zlatá legenda*, která byla poprvé publikována v roce 1478 obsahuje celkem čtyři části: život, velké utrpení, převezení ostatků a zázrak objevení hrobu svatého Jakuba.

³⁰ Liber Sancti Jacobi: Codex Calixtinus. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1951, s. 518.

³¹ Tamtéž, s. 575.

³² Breviář svatých zázraků.

3. Evropa: Řím a Santiago de Compostela, věční rivalové o post evropského prvenství

3.1 Řím

„V roce 609 papež Bonifác IV. zpečetil zrození ‚křesťanského Říma‘, když přeměnil Pantheon, starověkou svatyni všech pohanských božstev, na křesťanský chrám Panny Marie Mučedníků.“³³

V druhé polovině 8. století dokončuje Hadrián I. (772-795) proměnu Říma v křesťanské město, ztotožňující se s církví. Staví se nové kostely, opravují se chrámy staré, a jelikož je Řím Svatým městem a cílem poutníků, je zapotřebí budování úplně nové infrastruktury.

Období 9. století je dobou všeobecné hospodářské krize v Evropě, zatímco v Římě zajišťuje poutnictví ekonomický vzestup. V 10. století má aristokracie tendenci třístit církevní statky a zakládat si na tom, že vlastnictví půdy je základem veškeré moci. Na konci 10. století však Ota I. a Ota II. omezí autonomii města a znovu prosazují myšlenku Říma jako hlavního města říše.³⁴ V průběhu 11. století byla situace v Římě poněkud nestabilní, změna k lepšímu nastala až roku 1300, kdy byl Bonifácem VIII. vyhlášen Svatý rok, někteří se zmiňují o počtu až 200 000 návštěvníků.³⁵

Řím bylo v raném středověku jedno z nejnavštěvovanějších poutních míst západu, které se mohlo pyšnit hroby apoštolů. Napomohl tomu i kult uctívání mnoha dalších mučedníků, jejichž těla byla na příkaz papežů

³³ Le Goff, J. Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 619.

³⁴ Tamtéž, s. 622.

³⁵ Márquez Villanueva, F. Santiago: Trayectoria de un Mito. Barcelona: Bellaterra, 2004, s. 265.

přenesena do bazilik, aby byla takto uchráněna před zneuctěním. Pro lepší orientaci poutníků ve městě Římě byl sepsán průvodce s názvem *"Notitia ecclesiarum urbis Romae"* (625-638).

„Bula slibovala odpuštění hříchů Římanům, kteří navštíví chrámy svatého Petra a svatého Pavla ve třiceti po sobě následujících dnech a všem křesťanům, kteří budou totéž činit po patnáct dní.“³⁶

Tento akt zajistil prudký rozmach poutnictví a příliv poutníků do Říma, který navíc posílil zkrácení teoretického intervalu sta let od posledního milostivého léta. Svatý Wilfrid, který se odebral na pout' do Říma třikrát, svatý Amand, svatý Landelin, svatý Wandrille či svatý Bonifác jsou příkladem toho, že toto místo mělo velkou důležitost pro anglosaský náboženský život.

V průběhu 15. a 16. století se Řím stává kulturním a uměleckým centrem evropského významu. Obrovská změna a posun od středověkého města k modernímu přichází v roce 1527, kdy bylo město vydrancováno lancknechty³⁷ jako projev luterské nenávisti k Římu.

Řím jako fenomén sedmi kostelů

Poutník směřující do Říma se nazývá *"romero"*. Obdivuhodná síť silnic, kterou vytvořila římská říše, mnoha poutníkům usnadňovala cestu. Odtud pochází i rčení, že všechny cesty vedou do Říma. Po vstupu do města Říma následoval poutník tuto trasu:

³⁶ Le Goff, J. Encyklopedie středověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 509.

³⁷ Lancknecht=pěší německý voják (konec 15. století až začátek 17. století).

Nejprve zamířil do baziliky svatého Petra, aby navštívil hrob tohoto apoštola. Poté pokračoval cestou k mostu přes řeku Tiber a následoval tzv. "*vía Olimpiku*", aby se tak dostal do chrámu svatého Pavla, kde se nalézá hrob zmíněného apoštola. Odtud poutník pokračoval přes ulici s názvem Sedm Kostelů a zde navštívil hrob svatého Sebastiana ve stejnojmenném kostele, který postavil císař Constantín na místě svatyně boha Esculapia. Dále poutník směřoval po "*vía Appia*" k basilice Svatého Jana z Letránu, která se takto nazývá po manželce Constantína, Faustě Augustě Laterano. Pátým místem k zastavení byla bazilika svatého Kříže nebo také bazilika svaté Heleny, kde se nacházejí mnohé relikvie přivezené z Palestiny. Poté poutník pokračoval ulicí Svatého Kříže a zde se setkal s bazilikou Svaté Marie Starší, na hoře Esquilino, kde v dobách Římského impéria stál chrám bohyně Cibeles. Posledním zastavením romera na pouti Římem byl kostel svatého Vavřince.

Nejen kvůli své občasné politické nestabilitě, ale také díky problematické prostupnosti přes alpské pohoří dávali často poutníci přednost Santiagu de Compostela před Římem.³⁸ To způsobovalo určitý druh rivality, která postupně mezi těmito největšími evropským poutními trasami vznikala.

³⁸ Márquez Villanueva, F. Santiago: Trayectoria de un Mito. Barcelona: Bellaterra, 2004, s. 263.

3.2 Santiago de Compostela

„Kolem léta Páně 1100 se jeden Francouz ubíral k svatému Jakubu v Compostele se ženou a syny, dílem aby unikl nákaze, která kormoutila jeho rodný kraj, dílem aby spatřil hrob toho světce. V městě Pamplona mu žena zemřela a jejich hostitel ho připravil o všechny peníze, sebral mu i kobyly, na jejímž hřbetě vezl děti. A tak nebohý otec vzal své dvě děti na ramena a ostatní vlekl za ruce. Muž, který jel kolem na oslu, se nad ním slitoval a daroval mu osla, aby mohl na hřbet zvířete posadit své děti. Když Francouz přijel k svatému Jakubu v Compostele, spatřil světce a ten se ho zeptal, jestli ho poznává, a pravil mu: „Já jsem apoštol Jakub. To já jsem Ti dal osla, aby ses sem dostal, a dám Ti ho znovu, aby ses odsud vrátil...“³⁹

Název Santiago de Compostela může pocházet z latinského *Campus Stellae*, španělského *el Campo de las Estrellas* čili hvězdné pole,⁴⁰ které je spojováno se zázrakem, lépe řečeno se světly, jež lidé na tomto místě vídávali před tím, než zde byl objeven apoštolův hrob. Naskytá se ovšem i další teorie a to, že původní název mohl vzniknout z *el Campo de las Estelas*,⁴¹ takto by mohla být tato varianta přirovnávána ke starověkému hřbitovu.

Od dob středověku je Santiago de Compostela jednou z největších poutních cest křesťanského světa. Od osmdesátých let minulého století probíhá revitalizace tohoto fenoménu, což je patrné především o Svatých rocích, počínaje rokem 1993. Camino de Santiago se v posledních letech stalo jedním z nejžádanějších turistických produktů, a to nejen v Galícii, ale také ve Španělsku a v celé Evropě. Slovo "*camino*", označující ve španělštině cestu se stačilo zařadit mezi neologismy mnoha světových jazyků.

³⁹ Le Goff, J. Kultura středověké Evropy. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 187.

⁴⁰ Hvězda označuje ve světě symbolů původ, narození a úspěch, je také průvodkyní a správnou orientací.

⁴¹ Španělsky stela znamená brázda.

Samotný fenomén "*Camina de Santiago*" (Svatojakubské poutní cesty) má kořeny již v devátém století, kdy byly nalezeny ostatky apoštola svatého Jakuba Většího. Zpráva o jejich nalezení se velmi rychle rozšířila po celém křesťanském světě a fenomén středověkého křesťanského turismu zvaný poutnictví tímto způsobem dorazil i do tohoto zapomenutého koutu Evropy. Ne vždy se však Santiago de Compostela těšilo velké návštěvnosti a takovýchto etap bylo dokonce i několik. Je zajímavé, že z těchto "temných let" pochází převážná část compostelánské architektury (1738-1750) jako jedno z vrcholných děl evropského baroka a později i klasicismu. Vítězství protestantské reformy ve velké části Evropy, náboženské války a politická izolace Asturie ukončily Svatojakubské poutní cesty, které byly nakonec v roce 1661 zakázány Ludvíkem XIV.⁴²

K úpadku poutních cest v této době také přispělo jejich zneužívání, nešvary, přesněji řečeno, neustále rostoucí počet zlodějů a podvodníků⁴³ a klesající víra poutníků přicházejících. Hlad ruku v ruce s chudobou se tímto proměnily v hlavní příčinu ztráty dobré pověsti poutníků, která připravila podhoubí pro těžkou situaci, ve které se poutnictví náhle ocitlo. Únik do tzv. *potulné žebroty*⁴⁴ se stal běžnou vlastností každého poutníka. Na následujících příkladech můžeme zhodnotit názory dvou svědků této pro poutníky nelehké doby.

Radní Huarte tvrdí: „*Tito falešní poutníci jsou pobudové, lenoši, povaleči, budižkničmové, nepřátelé práce a hříšníci, kteří nepatří ani Bohu ani světu.*“⁴⁵

Názor Filipa II. je takovýto: „*Jsou to lidé, kteří se toulají světem bez toho, aniž by chtěli pracovat...loupí, kradou a dopouštějí se různých zločinů a*

⁴² Secall, R., E. Turismo y Religión, Aproximación a la Historia del Turismo Religioso. Málaga: Universidad de Málaga, 2002, s. 248.

⁴³ Španělsky pícaro=šibal, zlodějíček, podvodník.

⁴⁴ Lat. pauper et peregrinus.

⁴⁵ Lacarra, J. M. Las Peregrinaciones a Santiago de Compostela. Madrid: Edición Fascínil, 1948, s. 39.

*nešvarů...a aby vše toto zmíněné mohli provádět s patřičnou volností, předstírají, že putují do zbožných míst...oblečení v šat poutnický.*⁴⁶

Ani zákaz poutnictví však nepomohl ukončit tento druh podvodníků a falešných poutníků. V 18. století prochází poutnictví další krizí a jeho realizace načas utichla.

S obdobím romantismu opět roste příliv poutníků do Santiaga de Compostela. Nejen proto, že tato doba je inspirovaná mýty a návratem zidealizovaného středověku, ale také je to období rostoucího španělského nacionalismu. V 19. století, přesněji v roce 1879,⁴⁷ byly znovuobjeveny ostatky apoštola svatého Jakuba, jež byly během 16. století tajně ukryty před anglickými piráty,⁴⁸ když se roku 1589 Sir Francis Drake na projev protestantství s nepřátelskými úmysly vylodil na pobřeží Galicie. Nalezení ostatků⁴⁹ vzbudilo opět velký zájem o Svatojakubskou pout' a v roce 1880 byl při této příležitosti vyhlášen zvláštní Svatý rok. Proto se také apoštol Jakub stává jedním z mýtů nejen španělského nacionalismu, ale především galicijského. Za dob španělské občanské války tato postava představovala ideály španělského katolického nacionalismu, přesněji řečeno: jednotu, katolictví a národní cíl.

Ve dvacátých letech 20. století přispěli američtí vědci k povědomí o Svatojakubské poutní cestě nejen svými archeologickými výzkumy o středověkém poutnictví, ale také publikací amerického archeologa týkající se románské katedrály v Santiagu de Compostela (Harvard John Keneth Conant, 1926).

Ve 40. a 50. letech 20. století odhalily archeologické výzkumy přímo pod katedrálou starověký a středověký hřbitov, na jehož místě byla nalezena hrobka biskupa Teodomira (?-847).

⁴⁶ Lacarra, J. M. Las Peregrinaciones a Santiago de Compostela. Madrid: Edición Fascínil, 1948, s. 39.

⁴⁷ Singul, F. Historia Cultural do Camiño de Santiago. Vigo: Galaxia, 1999, s. 280.

⁴⁸ Mazón, T. Sociología del Turismo. Madrid: Campillo Nevado, 2001, s. 67.

⁴⁹ Příloha 3 A

V roce 1935 připravil Seminář Galicijských Studií kompletní latinský přepis Codexu Calixtinus (Liber Sancti Jacobi) pod vedením profesora Waltera Muira Whitehilla, publikovaný v roce 1945.

O několik let později, v roce 1951, vychází za pomoci Univerzity v Santiagu de Compostela první překlad této knihy,⁵⁰ který dal samozřejmě nový impuls ke studiím Santiaga a fenoménu Svatojakubské poutní cesty v době středověku.

Od roku 1954 již však byla situace ve Španělsku poněkud stabilnější a snahy o znovuvzkříšení této cesty byly značné. Svatý rok 1965 byl rokem počínajícího moderního turismu a s ním i rozvoje infrastruktury po celé délce Camina de Santiago. Tento rok se také obnovuje původní středověká akreditace a pasy poutníků (la credencial).

Svaté roky 1976 a 1982 zaznamenaly opět pokles přílivu poutníků, především z důvodů politických, kdy Španělsko procházelo obdobím politických změn spojených s přechodem k demokracii.

Teprve od roku 1982 (Svatý rok) se začala opět Svatojakubská cesta obnovovat, a to především díky zájmu mladých lidí ze západní Evropy, kteří skrze duchovní, kulturní a sportovní charakter hledali odpovědi na znepokojující otázky týkající se člověka konce 20. století. V roce 1984 pak byla vyhlášena francouzská cesta (Camino Francés) první kulturní evropskou trasou a v roce 1985 UNESCO prohlásilo město Santiago de Compostela za světové kulturní dědictví (el Patrimonio de la Humanidad), v témže roce udělila Evropská Rada městu Cenu Evropy.

V roce 1986 se na Svatojakubskou cestu vydal tehdy ještě neznámý spisovatel Paulo Coelho, který na základě této zkušenosti napsal svou první

⁵⁰ Autoři Moralejo a Torres e Feo.

významnou knihu: Poutník - Mágův deník, jež se stala o několik let později bestsellerem.

V roce 1987 vyzvala Evropská Rada k oživení Svatojakubských tras jakožto celoevropského kulturního dědictví a vytvoření systému vyznačení základních tras a sítí cest, které vedou do Santiaga de Compostela. Tento akt souvisel s vytvořením a rozvojem moderní veřejné sítě ubytoven. Jako doplnění bylo třeba uvést do chodu mechanismus kulturního a podpůrného programu vytvořeného tak, aby obsahoval veškeré kulturní sektory autonomního galiciského společenství (Comunidade Autónoma galega). Tímto způsobem a za pomoci organizace programů sociokulturní a socioekonomické podpory obyvatelstva žijícího v okolí galicijské části Camina de Santiago⁵¹ měl tento program vyřešit tehdejší socioekonomické problémy galicijského obyvatelstva. Od této chvíle se v tomto kontextu fenomén turismu a náboženství objevuje ve velmi úzkém spojení. Od roku 1993 se Camino de Santiago stává důležitým a žádaným fenoménem španělské kultury a světovou atrakcí a tímto rokem se začíná turisticky rozvíjet veškerá infrastruktura s ním spjatá.

Dále vycházejí vědecké články a časopisy, knihy a publikace, které šíří informace o tomto tématu, pořádají se mezinárodní a národní kongresy o Caminu de Santiago, dochází k distribuci průvodců, letáků a brožur, videí a jiných materiálů podporujících tento kulturní fenomén (Xunta de Galicia, Oficina de Turismo...).

Sdružení přátel Svatojakubské poutní cesty (Asociaciones de Amigos de Camino de Santiago) jsou organizované bývalými poutníky, zájemci a vědci studujícími tento jev, kteří působí jak ve Španělsku, tak v mnoha zemích západní Evropy (Francii, Anglii, Belgii, Holandsku a Německu).

Členové těchto sdružení dávají dohromady publikace, průvodce a články a jednotlivá sdružení se stala součástí Národní a Mezinárodní federace sdružení přátel Svatojakubské poutní cesty, jejichž členů neustále přibývá a

⁵¹ Singul, F. Historia Cultural do Camiño de Santiago. Vigo: Galaxia, 1999, s. 289.

federace nabývá čím dál tím větší důležitosti v sektoru společenském i politickém. Pravidelné konference pořádané touto federací se proměnily v kongresy (Congresos Xacobeos), které mají v současné době velkou váhu i ve všech vědních disciplínách týkajících se tohoto fenoménu.

Následující Svaté roky 1999 a 2004 zaznamenaly enormní nárůst přílivu poutníků. Zatímco v roce 1985 navštívilo Santiago 2 491 poutníků, v roce 1999 to bylo již 148 562 poutníků.⁵² Svaté roky se v Santiagu de Compostela slaví vždy, když den 25. července (svátek svatého Jakuba Většího) připadne na neděli. Svatý rok 2004 byl již stoosmnáctým od vzniku této tradice v roce 1122. Příští Svaté roky připadnou na léta 2010, 2021, 2027 a 2032.

Svatojakubská poutní cesta je nejdůležitějším kulturním majetkem, které Španělsko a především Galicie vlastní; díky celosvětovému povědomí o ní se tento region mohl velmi rychle vzpamatovat z přírodních katastrof, které ji v posledních letech postihly. Jednalo se především o ztroskotání tankeru Prestige 13. listopadu roku 2002 a o požáry, které v srpnu 2006 tuto oblast zasáhly a způsobily nenapravitelné škody.

⁵² Santos Solla, X., M. El Camino de Santiago: Turistas y Peregrinos hacia Compostela, Cuadernos de turismo, número 018. Murcia: Universidad de Murcia, 2006.

4. Fenomén Svatojakubské poutní cesty

4.1 Dimenze historická, od legendy po současnost

Svátek svatého Jakuba se tradičně slaví 25. července s tím, že pokud připadne na neděli, zahajuje se v Compostele Svatý Jakubův rok (ustanovení papeže Callixa II.). Papež Alexandr III. udělil Santiagu de Compostella titul Svaté město⁵³ i odpustková privilegia.

„Poutníci přicházející do Santiaga, ať chudí či bohatí jsou všemi srdečně přijímáni a uctíváni. Kdokoli takového hosta uvítá a ubytuje, nejenže samotného svatého Jakuba za hosta má, ale především jakoby samotného Boha hostil. Jak praví sám v Evangelii: 'Kdo vás přijímá, jakoby přijímal mne samotného.' Bylo mnoho takových, kteří na sebe přivolali boží hněv pouze díky tomu, že nechtěli poutníky přijmout.“⁵⁴

Mezi 7. a 12. stoletím byla vytvořena legenda o působení apoštola Jakuba Většího v Hispánii.⁵⁵ Král Alfonso a jeho následovníci vytvořili z apoštola svatého Jakuba symbol boje proti Islámu. Proto se také stal svatý Jakub patronem a ochráncem Španělska. Podle jedné z pozdějších legend se svatý Jakub zázračně zjevil během bitvy u Clavija, odkud pochází legendární mýtus *Santiago Matamoros*⁵⁶ (Maurobijec).

Jakub Větší⁵⁷ (nebo také Starší) byl synem Zebedea a Salomé a starším bratrem svatého Jana Evangelisty. Byl jedním z dvanácti apoštolů – učedníků Ježíše Krista a pocházel z Betsaidy u Genezaretského jezera v Palestině. Otec Jakuba a Jana, byl stejně jako jeho synové rybářem. Oba dva bratři a podobně i apoštol Petr byli vždy v literatuře popisováni jako Ježíšovi nejvěrnější žáci.

⁵³ Stejně jako Jeruzalém a Řím.

⁵⁴ Liber Sancti Jacobi: Codex Calixtinus. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1951, s. 574.

⁵⁵ Dnešní Iberský poloostrov, tedy oblast současného Španělska a Portugalska.

⁵⁶ Příloha 4.1 A

⁵⁷ Příloha 4.1 B

Pro jejich bouřlivý temperament dal Ježíš oběma bratřím, Jakubovi a Janovi přízvisko "*Boanergés*", což znamená "*synové hromu*".

„Lukáš totiž vypráví, že když Ježíš se svými učedníky putoval do Jeruzaléma, poslal před sebou posly: ‚Ti cestou přišli do jedné samařské vesnice, aby tam připravili nocleh. Ale Samaritáni ho nepřijali, protože měl namířeno do Jeruzaléma.‘ Když to viděli učedníci Jakub a Jan, řekli: ‚Pane, chceš, abychom svolali z nebe oheň, aby je zahubil?‘ On však se obrátil a přísně je pokáral.“⁵⁸

Jakub byl vyslán do Hispánie, aby zde na příkaz Ježíšův hlásal slovo Boží na místě zvaném *Konec světa* (Finisterre). O působení svatého Jakuba v Hispánii se dozvídáme ze spisu "*Breviarum Apostolorum*" z počátku 7. století.⁵⁹

„Jakub, jehož jméno znamená ten, který zastupuje, syn Zebedeův, bratr Jana, káže slovo Boží tady ve Španělsku a na západě, za vlády Heroda byl popraven mečem a vložen do mramorového sarkofágu, to vše osmého srpna.“⁶⁰

Svou cestu z Palestiny ukončil na pobřeží Galície, kterou v té době obývalo jakési pohanské obyvatelstvo. Jakubovi se podařilo obrátit na křesťanskou víru pouze devět svých žáků. Dva z nich, Atanasia a Teodora, zanechal v Hispánii a se zbylými sedmi⁶¹ odjel. Zklamán neúspěchem svého misijního působení se chtěl Jakub ihned vrátit zpět do Palestiny.

A právě tehdy uprostřed mrazivé lednové noci roku 40 na břehu řeky Ebro v Zaragoze (Cesaraugusta) se ukázal na nebi neobvyklý jas a v něm andělé přinášející jaspisový sloup, na kterém stála Panna Maria. Andělé postavili sloup na zem a Panna Maria promluvila ke svatému Jakubovi:

⁵⁸ Lk 9, 52-55.

⁵⁹ Márquez Villanueva, F. Santiago: Trayectoria de un Mito. Barcelona: Bellaterra, 2004, s. 36.

⁶⁰ Fernández Arenas, J. Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea. León: Edilesa, 1998, s. 21.

⁶¹ Torcuato, Segundo, Indalecio, Tesifonte, Eufrazio, Cecilio a Hesiquio.

„Můj synu, toto místo je určeno, abych zde byla uctívána. Díky Tobě zde povstane kostel na moji památku a z tohoto sloupu postavíš oltář. Na tomto místě budou vykonána na moji modlitbu a přímlovu neobyčejná znamení a zázraky, zvláště pro ty, kteří mě zde budou vzývat. Tento sloup zde bude stát až do konce věků.“⁶² Svatý Jakub na tom místě poté vybudoval kapli, která se nazývá Santa Capilla.

Při návratu do Palestiny, v roce 44 našeho letopočtu, byla na příkaz Heroda Agrippy I., vnuka Heroda Velikého, Jakubovi setnuta hlava, a to nejvyšším knězem Abiatarem. V souvislosti s jeho popravou je také zmiňován farizeus Josiáš, který při Jakubově zatýkání za pomoci uplacené lůzy prý hodil Jakubovi kolem krku provaz. Na Jakubově statečné cestě k popravě se Josiáš obrátil pod vlivem zázraku, k němuž došlo při apoštolových slovech. Cestou u jednoho domu Jakub ve jménu Pána Ježíše Krista uzdravil sedícího muže, který pro onemocnění dnou nemohl léta chodit. Na popravišti prosil Josiáš za odpuštění, obrácen již ve víru v Krista.

Jakubovi žáci Atanasio a Teodoro se zmocnili světcova těla a takto nalodění požádali Boha, aby je zavezl tam, kam on sám by chtěl, aby dopluli.⁶³ Takto řízení vyšší mocností, dorazili během sedmi dnů k pobřeží Galície, kde se stali svědky podivného zjevení: Mladý šlechtic jedoucí na koni spadl do moře, ze kterého se náhle vynořil celý pokrytý mušlemi.⁶⁴ Od té doby je tato mušle symbolem všech poutníků a poutní cesty do Santiaga de Compostela.

Po této události se ocitli Jakubovi učedníci na místě zvaném *Iria Flavia* na pobřeží Galície, země, které vládla žena, pohanská královna jménem *Lupa* nebo také *Loba*.⁶⁵ Když se vylodili, položili tělo světce na nedaleko ležící

⁶² Fernández Arenas, J. Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea. León: Edilesa, 1998, s. 26.

⁶³ Převezení ostatků svatého Jakuba se oficiálně nazývá "traslatio" či "traslación", dle kterého byl ustanoven svátek připadající na 30. prosince.

⁶⁴ Jednalo se o vieiru, druh hřebenatky.

⁶⁵ Latinsky "lupus", španělsky "lobo" znamená vlk, který symbolizuje strach, zlost a hrozbu.

obrovský balvan,⁶⁶ který se náhle proměnil v rakev a následně v apoštolův sarkofág.⁶⁷

Královna Lupa svolila k tomu, aby byl svatý Jakub svými žáky pochován na nedalekém místě, avšak podotkla, že k převozu apoštolova sarkofágu bude jistě třeba vozu s tažnými zvířaty. Poslala je tedy na nejbližší horu *Ilíanus* nebo také *Ilícino*, kde se pásli divocí býci. Ti mohli teoreticky posloužit jako tažná zvířata pro převezení ostatků, ale jelikož se jednalo o zvířata divoká, zdálo se, že královna postavila Atanasia a Teodora před nelehký úkol. Když však apoštolovi žáci dorazili na horu, pouhé znamení kříže jim dopomohlo k tomu, aby divocí býci náhle zkrotli a stali se z nich poslušní voli. Dva z nich tedy zapřáhli a apoštolův sarkofág připevnili na vůz. Jiná verze legendy praví, že se apoštolovi žáci na hoře setkali s jakýmsi drakem, kterého se jim podařilo zabít.

Takto zapřažení voli zamířili, bez toho, aby je kdokoli řídil rovnou do paláce královny Lupy, kde zatarasili průjezd tak, že nikdo nemohl projít a takto setrvali. Jakmile to královna Lupa spatřila, přiznala nakonec svoji vinu a obrátila svou víru na křesťanskou. Ve svém paláci pak nechala postavit kostel věnovaný svatému Jakubovi, který má dnes podobu katedrály na místě v Santiagu de Compostela.

To, že místo uložení ostatků svatého Jakuba upadlo v šestém až osmém století v zapomnění je dodnes velkou záhadou. Mezi lety 818-842⁶⁸ byly objeveny ostatky tohoto světce v houští Libredónského lesa. Sama legenda je však mnohem starší a prvky tohoto kultu byly nalezeny dávno před objevením apoštolových ostatků nejen v samotné Galícii, ale také v severním Portugalsku, Bretani i Anglii.

⁶⁶ Galicijsky *pedrón*, odtud název dnešní lokality *Padrón* či *Pedrao*.

⁶⁷ Peradejordi, J. *Símbolos Fundamenatles del Camino de Santiago*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003, s. 66.

⁶⁸ Márquez Villanueva, F. *Santiago: Trayectoria de un Mito*. Barcelona: Bellaterra, 2004, s. 35.

O tomto objevu se dočítáme v listině z roku 1077, která popisuje jak poustevník jménem Pelagius objevil na základě svých vizí tělo tohoto světce v mramorovém sarkofágu, když jedné noci uviděl svítit těsně nad Libredónským lesem podivně zářivou hvězdu. Následující noc na téže místě uslyšel zpěv andělů a okamžitě o této události informoval biskupa z Iria, Teodomira. Biskup se dle této zprávy ihned vydal se svoji družinou na ono místo, kde v lese našli starou kapli, pod kterou byl ukryt hrob svatého Jakuba. Tento mýtus je samozřejmě smyšlený, ale jeho původ má nejasný charakter.

Jiná verze praví, že na ochranu před Maury byly prý světcovy ostatky přeneseny k Irii Flavii v Galícii, kde na čas upadly v zapomnění a teprve za krále Alfonse II. Cudného (791-842) byly v tamní mramorové hrobce odhaleny na upozornění zmíněného mnicha biskupem Teodomirem z Irie.

Král Alfons II. Cudný (791-842) nad hrobem vystavěl ke cti svatého Jakuba chrám, který byl vysvěcen 25. července (odtud je stanoven den svátku svatého Jakuba). Z vědeckého hlediska je však nemožné, aby tyto nalezené ostatky patřily právě apoštolovi Jakubovi Většímu, pravděpodobně se jedná o mylné přečtení nápisu na hrobě nalezeném na antickém křesťanském hřbitově.⁶⁹

O Jakubův hrob v Santiagu de Compostela zprvu pečoval řád benediktýnů, ale po nájezdu Maurů v roce 997 byl původní chrám zničen a na tomto místě byl postaven biskupy Diegem Peláezem a Diegem Gelmírezem románský kostel. Král Alfons III. Veliký (Asturský) dal nad hrobem svatého Jakuba později vystavět v letech 1075-1150 trojlodní katedrálu s půdorysem latinského kříže. Apoštolovy ostatky jsou zde uloženy ve stříbrné rakvi v chrámové kryptě. Do pražské katedrály svatého Víta byly v roce 1212 přivezeny tři části z ostatků svatého Jakuba.

⁶⁹ Márquez Villanueva, F. Santiago: Trayectoria de un Mito. Barcelona: Bellaterra, 2004, s. 52.

Do konce 9. století byl kult svatého Jakuba pouze kultem lokálním. Prvním poutníkem, který putoval do Santiaga uctít ostatky svatého Jakuba byl pravděpodobně v roce 951 biskup z Puy. Následující léta se již tradice poutí začínala rozvíjet, dokonce postupně přibývaly služby ubytování poutníků v kláštorech. V roce 997 bylo město dobyto Saracény a chrám byl pobořen. Roku 1002 se situace obrátila ve prospěch křesťanské reconquisty a již na počátku 11. století začali do Compostely přicházet první valonští, vlámské a německé poutníci a poté Angličané a Italové.

Ve 12. století nabyly pouti velkého významu, což přispělo k rozvoji a zřizování specializovaných institucí pro přijímání poutníků. Zásahu na tomto rozvoji měli především asturští králové, zejména díky výstavbě bazilik a později navarrští králové, kteří bděli nad bezpečností a adekvátním stavem cest. Tímto sloužila Svatojakubská poutní cesta nejen jako obchodní cesta mezi Galícií a Evropou, ale také jako jeden ze způsobů středověkých kulturních styků.

K úspěšnosti poutí také přispěli různé církevní řády, a to především benediktini z Cluny, kteří považovali Camino de Santiago za střed nadnárodního společenství. Dále také premonstráti, cisterciáci a různé špitální a rytířské řády, které rovněž přispívali k bezpečnosti a věhlasu této poutě.

„Průvodní listy vystavované aragonským dvorem mezi roky 1379 a 1415 dokládají, že k svatému Jakubovi putovali většinou Francouzi, Italové, Němci a Katalánci, ale taky poutníci z Uher, Čech, Polska a dokonce i jeden z Etiopie a z Indie.“⁷⁰

Mezi slavné poutníky patřili například císařovna Matylda (vdova po Jindřichovi IV.), francouzský král Ludvík VII. a František z Assisi. V 15. století do Santiaga dorazila i slavná výprava českého šlechtice pana Zdeňka Lva z Rožmitálu.

⁷⁰ Ohler, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 510.

Komentář Jacoba de Voragine, dominikánského mnicha a janovského arcibiskupa:

„Na cestě do Santiaga mladý muž z okolí Lyonu zhřeší. Jedné noci se mu zjeví mužská postava a prohlásí se za sv. Jakuba, k němuž mladík do té doby putoval každý rok. 'Věz, že jsem měl velkou radost z tvé zbožnosti; tentokrát jsi ale propadl neřesti.' Jelikož se nevyzpovídal, nemůže tato pout' Boha ani jeho apoštola těšit; má se proto nejdříve ze svých hříchů vyznat, a potom je teprve poutí odpykat. Mladý muž se ulekne a učiní rozhodnutí, že se vrátí domů, vyzpovídá se a pak se vypraví na pout' znovu. Nato se postava zjeví podruhé a prohlásí, že hřích mu nebude nikdy odpuštěn, leda by si uřízl pohlavní úd, a ještě lepší by bylo, kdyby si vzal život, to by pak byl mučedníkem v jeho, Jakobově jménu. Mladík se touto radou řídí, vykleští se a spáchá sebevraždu. Když má být pohřben, náhle znovu obživne a vypráví, co se událo: smrti se zaslíbil z návodu ďábla, ale sv. Jakub ho vysvobodil z moci zlého ducha a též na přímluvu Matky Boží a mnoha svatých ho vzkřísil k životu. Ted' může vykonat pout' do Santiaga.“⁷¹

Přiliv poutníků pomohl v severním Španělsku znovu osídlit krajiny, které se za válek mezi křesťany a muslimy vylidnily. Francouzi a západní Evropané přispěli velkou měrou k rozvoji měst. Z poutníků měly prospěch jak kláštery, tak města i vesnice. Splnění požadavků mnoha konkrétních služeb vyžadovalo postupný rozvoj sektoru pohostinství a využití specializovaných pracovníků jako převozníků, lodníků či formanů.⁷²

Angličané se vesměs plavili po moři až do přístavu A Coruña, a to ve velmi hojném počtu. Neméně přicházelo Němců, kteří častokrát započali svou cestu i z důvodu takového, že jim vlámská vláda nařídila pout' do Compostely jako trest za provinění.

⁷¹ Ohler, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 161.

⁷² Tamtéž, s. 202.

Čím vším bylo a je Camino de Santiago nejen pro Španělsko, ale pro celou evropskou kulturu? Byla to především:

- náboženská poutní cesta
- základ či místo střetu sítí španělského křesťanského světa s evropským
- sídelním místem Franků
- trasa sítí klášterů patřících pod správu nejrůznějších evropských řádů
- obchodní cesta
- trasa kulturního a historického významu
- křesťanská cesta, která měla za úkol eliminovat vliv Vizigótů
- trasa uměleckého významu, po jejíž délce můžeme nalézt nejrůznější románské a gotické architektonické skvosty

4.2 Lineární prostor a různé cesty vedoucí do Santiaga de Compostela jako Vía Peregrinorum či Vía Sancti Jacobi

Tématika Svatojakubské poutní cesty jako specifického fenoménu zapustila své kořeny ve středověku. Statisíce poutníků, kteří se po staletí museli ubírat po mnohých trasách,⁷³ od těch nejjednodušších po ty nejméně schůdné, překonávali různé klimatické obtíže, které znemožňovali průchodnost dané trasy v tom či onom okamžiku. Výběr trasy také závisel na tom, která svatá místa chtěli poutníci cestou do Compostely navštívit a kde byly umístěny kláštery a hospice přijímající znavené poutníky.

Nejoblíbenější trasy se však, zdá se, ustálily a Průvodce poutníků definuje čtyři hlavní cesty vedoucí napříč Francií spojující se v jednu jedinou tedy tzv. Camino Francés,⁷⁴ která počínaje v Pyrenejích v Roncesvalles a v Somport, představuje na mapě pás dlouhý více než 700 km.

➤ **Turonská trasa, tzv. Vía Turonense** (z Paříže, přes Turonen, Tours)

Jedná se o nejzápadnější trasu, kterou po staletí využívají poutníci ze severní Evropy, z Fland a severní Francie.

➤ **Trasa Lemovicensis, tzv. Vía Lemoviense či Lemosina** (z Vézelay, přes Lemovicum Limoges)

Tuto trasu využívají poutníci pocházející z Champaň, Loreny a z Arden.

➤ **Trasa Podiensis, tzv. Vía Podense** (z Puy-en-Velay, která se napojuje na ženevskou trasu)

Tato cesta byla popsána již ve dvanáctém století.

⁷³ Příloha 4.2 A

⁷⁴ Příloha 4.2 B

- **Tuluská trasa, tzv. Vía Tolosana** (z Arlés přes Tolosu)

Tato trasa byla požívána poutníky pocházejícími z Itálie či Orientu.

Na druhé straně Pyrenejí se tyto čtyři trasy spojují. Camino Francés, neboli francouzská cesta, která vede přes Logroño, Burgos a León začíná v Puente la Reina.

4.2.1 CAMINO DE SANTIAGO FRANCÉS (FRANCOUZSKÁ TRASA)

- **Navarrská trasa** ze San Juan de Pie de Puerto (Saint Jean Pie-de-Port, Francie)
- **Aragonská trasa** z Urdos (Francie)
- **Navarrská trasa** (z Roncesvalles⁷⁵)

Roncesvalles (Navarra)-Santiago de Compostela (760 km)

- **Aragonéská trasa**

z Puerto de Somport (Huesca)-Puente la Reina (Navarra)

863 km

Možná napojení:

- Trasa Baztán z La Trinidad de Arre Villava
- Aragonská trasa z Puente la Reina
- Logroňská trasa
- Baskitská trasa ze Santo Domingo de la Calzada
- Trasa z la Lana a baskitská trasa v Burgosu
- Madridská trasa ze Sahagúnu
- Sříbrná trasa z Astorgy
- Vadinijská trasa z Mansilla de las Mulas
- Jednoduchá trasa z Palas de Rey
- Severní trasa z Arzúy

⁷⁵ Z fr. Roncesvaux (trnité údolí), ze šp. valle de rosas (údolí růží).

Tato trasa je světově nejnámější a historicky nejstarší. Největší zásluhu na jejím rozvoji a konstrukci mají Sancho III. Větší a Sancho Ramírez Navarrský a Aragónský, stejně jako Alfonso VI., díky nimž mohli poutníci z celého světa již od 11. století putovat do Santiaga de Compostela, aby zde uctili Apoštolovy ostatky. Počáteční trasy této francouzské cesty byly detailně popsány kolem roku 1135 v Codexu Calixtinus.

Camino Francés se skládá ze čtyř základních tras. V Bibli se dočteme, že řeka tekoucí z Ráje se rozdělovala na čtyři říční větve přesně tak jako čtyři cesty nejstarší a nejvýznamnější francouzské trasy.

Třemi z nich se vchází do Španělska přes Pyrenejské pohoří, přes Roncesvalles v Navaře, zatímco čtvrtá trasa (Arlés Tolouse) pokračuje přes přístav Somport a dále přes město Jaca v Aragonu.

4.2.2 CAMINO DE SANTIAGO V GALÍCI

- **Portugalská vnitrozemní trasa** (trasa pro portugalské poutníky pocházející z Braganzy a Chaves)

Verín (Orense)-Santiago de Compostela (143 km)

- **Portugalská pobřežní trasa** (tato trasa nabývá na významu od osamostatnění Portugalska v polovině 12. století)

La Guardia (Pontevedra), Goián (Pontevedra) a Tuy (Pontevedra)-Santiago de Compostela

z La Guardia (95 km); z Goián (132 km); z Tuy (107 km)

- **Trasa z la Ría de Arosa**

Aguiño (La Coruña) a El Grove-Padrón (La Coruña)

z Aguiño (72 km); z El Grove (86 km)

➤ **Anglická trasa**

Ferrol y La Coruña-Santiago de Compostela.

z Ferrolu (95 km); z A Coruñi (81 km)

Skandinávci, Vlámové, Angličané, Skotové a Irové, ti všichni využívali tuto trasu, aby se dostali do Santiaga de Compostela. Poutě ze Skandinávie a z Británie mají svůj počátek již ve 12. století. První cestopis, týkající se putování po moři, byl napsán mezi lety 1154 a 1159 islandským mnichem Nicolasem Bergassonem a popisuje cestu z Islandu do Bergenu (Norsko) a poté k hranicím Dánska s Německem. Skandinávští a islandští poutníci následovali tuto trasu až do Dánska⁷⁶ a poté šli pěšky do Roncesvalles nebo pluli lodí na sever Iberského poloostrova. Angličané obvykle přepluli kanál La Manche a poté pokračovali pěšky přes Francii či využívali anglickou trasu z A Coruñi. Konec této cesty nastolil rozvod Jinřicha VIII. s Kateřinou Aragonskou a jeho rozchod z římsko-katolickou církví.

➤ **Camino de Santiago na Finisterru**

Santiago de Compostela-Mugía⁷⁷ (99 km)

Od okamžiku, kdy byl objeven hrob apoštola svatého Jakuba, mnoho poutníků prodlužuje svoji cestu ze Santiaga de Compostela na tzv. Pobřeží smrti (Costa da Morte), na nejzápadnější cíp Galície, k Atlantickému oceánu. Toto místo, ověčené mnoha mýty a legendami s poetickým názvem Fisterra (Finisterre), tedy konec světa, je místem, kde slunce mizí v nekonečném oceánu a jemuž Římané vzdávali hold uneseni jeho duchem. Od 12. století Codex Calixtinus již spojuje Fisterru se svatojakubskou tradicí. Píše, že žáci apoštola svatého Jakuba přijeli do zmizelého města jménem Dugium, kde se nalézají dnešní Fisterra, aby získali římské povolení pro pohřbení svatého Jakuba na místě dnešního Santiaga de Compostela. Byli uvězněni, ale podařilo

⁷⁶ Příloha 4.2 C

⁷⁷ V galicijštině nalezneme Muxía.

se jim uprchnout a při útěku se za nimi zázračně zboril most, takže římským pronásledovatelům snadno unikli.

Podle tradice, která se ve středověku rozšířila na území Galície, připlula Panna Maríia na toto místo v kamenné lodi, aby povzbudila svatého Jakuba v jeho kázání.

4.2.3 SEVERNÍ TRASY

➤ Pobřežní trasa

Irún (Guipúzcoa)-Arzúa (La Coruña)

839 km

➤ Jednoduchá trasa

Oviedo (Asturias)-Palas de Rey (Lugo)

336 km

Tato trasa byla využívána prvními věřícími, kteří přijeli do právě se rodícího asturského království.

➤ Královská trasa

León-Oviedo (Asturias) 460 km

➤ Vnitrozemní baskytská trasa

Irún (Guipúzcoa)-Burgos (přes Miranda de Ebro-Burgos) a Santo Domingo de la Calzada (přes Haro-La Rioja)

přes Miranda de Ebro (744 km); přes Haro (762 km)

➤ Camino de Santiago del Besaya

Santander (Cantabria)-Carrión de los Condes (562 km)

➤ Trasa Vadiniense

San Vicente de la Barquera (Cantabria)-Mansilla de las Mulas (León)

471 km

4.2.4 STŘÍBRNÁ TRASA (VÍA DE PLATA)

Sevilla-Astorga (956 km)

Toto je nejdelší trasa ze všech cest vedoucích do Santiaga de Compostela a je prodloužením římské cesty "*Vía de la Plata*", která byla vytyčena na počátku našeho letopočtu. Využívala trasy, která zde existovala již dávno před Římany a později v raném středověku byla udržována nejprve Vizigóty a poté spravována pod vlivem islámské nadvlády. Termín "*Vía de Plata*" etymologicky pochází z arabského *Ballatta*, kterým Arabové označovali širokou veřejnou cestu, pevně vystavěnou, směřující ke křesťanskému severu. V pozdějším středověku byla cesta znovu pokřesťanštěna andaluskými Mozaraby, pro které bylo v dobách Conquisty Sevilly a Córdoby putovat do Santiaga de Compostela daleko snazší než pro ostatní. Tuto cestu využívali také poutníci pocházející z Andalusie a Extremadury.

➤ **Trasa Sanabrés**

Granja de Moreruela (Zamora)-Verín (Orense) nebo Orense

přes Verín: 368 km; přes Laza: 383 km

➤ **Trasa z Badajozu**

Badajoz-Mérida (Badajoz)

802 km

➤ **Trasa z Huelvy po pohoří**

Huelva-Zafra (Badajoz)

1006 km

➤ **Trasa z Huelvy přes solné bažiny**

Huelva-Sevilla (1074 km)

➤ **Trasa z Algeciras**

Cádiz-Sevilla (1088 km)

➤ **Trasa z Antequery**

Antequera (Málaga)-Sevilla (1115 km)

4.2.5 TRASY PODÉL ŘEKY EBRO

➤ **Trasa podél Ebra**

Tortosa (Tarragona)-Logroño (La Rioja)

999 km

➤ **Trasa z Truelu**

Castellón de la Plana-Zaragoza (1117 km)

➤ **"Mistrovká" trasa**

Castellón de la Plana-Pina de Ebro (Zaragoza)

1082 km

4.2.6 KASTILSKÉ TRASY

➤ **"Vlněná" trasa**

Valencia-Burgos (1100 km)

➤ **Sorijská trasa**

Gallur (Zaragoza)-Santo Domingo de Silos (Burgos)

754 km

➤ **Trasa z Madridu**

Madrid-Sahagún (León)

699 km

➤ **Alcarreñoská trasa**

Guadalajara-Manzanares el Real (Madrid) nebo Riofrío del Llano (Guadalajara)

725 km

4.2.7 KATALÁNSKÉ TRASY

Poutníci, kteří přicházeli z jižní Francie, se shromažďovali v Perpiňán a přes hranici Coll de Perthus se dostávali do Španělska, následně pokračovali přes Figueras do Gerony⁷⁸ až do Barcelony.

➤ **Trasa přes Zaragozu**

Montserrat (Barcelona)-Logroño (La Rioja)

1083 km

➤ **Trasa přes Huescu**

Cervera (Lérida)-Santa Cruz de la Serós (Huesca)

1066 km

➤ **Gironská trasa**

La Junquera-Monasterio de Montserrat (Barcelona)

1252 km

➤ **Trasa z Puigcerdá**

Puigcerdá-Lérida (1126 km)

➤ **Trasa z Vielly**

Viella-Barbastro (Huesca)

1065 km

➤ **Trasa z Tarragony**

Tarragona-Lérida (1038 km)

⁷⁸ Katalánsky Girony.

4.2.8 JIHOVÝCHODNÍ A VÝCHODNÍ TRASY

➤ **Trasa z Alicante**

Alicante-Benavente (Zamora)

1051 km

➤ **"Viněná" trasa z Alicante**

Alicante-Burgos (1201 km)

➤ **Východní trasa z Valencie**

Valencia-Zamora (1118 km)

➤ **Trasa z Cartageny**

Cartagena (Murcia)-Albacete (1139 km)

4.2.9 MÓZARABSKÉ SVATOJAKUBSKÉ TRASY

➤ **Mózarabská trasa**

Granada-Mérida (Badajoz)

1129 km

➤ **Mózarabská trasa přes Toledo**

Córdoba y Alcaudete (Jaén)-Toledo

z Córdoba (1023 km); z Alcaudete (1092 km)

➤ **Trasa z Málagy**

Málaga-Baena (Córdoba)

1166 km

➤ **Trasa z Alemrie**

Almería-Granada (1284 km)

4.2.10 CESTY VEDOUcí Z ČECH

Z Prahy (východobavorská trasa)⁷⁹

Praha → Karlštejn → Příbram → Rožmitál → Kasejovice → Nepomuk → Klatovy → Kdyně → hraniční přechod Všeruby/Eschlkam (trasa dlouhá přibližně 200 km)⁸⁰

Pouť je možné zahájit například u kostela sv. Jakuba na Starém Městě v Praze a vyrazit okolo Týnského chrámu přes Staroměstské náměstí a poté Karlovou ulicí k Vltavě. Následně přejít přes Karlův most na Malou stranu a Nerudovou ulicí kolem chrámu sv. Mikuláše nahoru na Strahov. Odtud sejít dolů do Jinonic a na zastávce metra je možné se již řídit turistickým značením.⁸¹

Dne 11. června 2005 byla v Plzni otevřena nová cyklotrasa Praha – Plzeň – Řezno. Dvojazyčný leták tedy zní: „*Cyklotrasa Praha – Plzeň – Řezno*“ („*Radweg Regensburg – Pilsen – Prag*“). Tato trasa velmi dobře navazuje na Východobavorskou svatojakubskou cestu, značenou v jedné z jejích variant od hraničního přechodu Folmava.

Severní trasa

Severní trasa Svatojakubské cesty v České republice vychází ze Zbraslavi (Praha 5) a vede přes Karlštejn, Beroun, Nižbor, Kralovice, Plasy, Horní Břízu, vrch Krkavec a Stříbro do Kladruhu. Od kladrubského kláštera pokračuje do obce Kladruhy ke kostelu sv. Jakuba Většího a dále podél řeky Úhlavky, přes Tuněchodský mlýn na Prostiboř, Darmyšl, vrchovinu Sedmihoří, Vidice a Přes do Hostouně, kde také nalezneme kostel zasvěcený sv. Jakubovi. Poté vede trasa přes Bělou nad Radbuzou do Železné, přechází česko-německou hranici a napojuje se na trasu do Norimberka. Tato trasa využívá

⁷⁹ Příloha 4.2 D

⁸⁰ Příloha 4.2 E

⁸¹ <http://www.vwv.cz/jakub/cr1.php>

z větší části značení turistických cest. Délka trasy ze Zbraslavi do Železné je 238 km.⁸²

O této trase se můžeme dozvědět – v Hostouni u kostela sv. Jakuba (posledního kostela zasvěceného tomuto patronovi na českém území), u turistického rozcestníku nedaleko známého historického mostu v Bělé nad Radbuzou a na hraničním přechodu Železná poblíž zahradního altánu v Parku smíření.⁸³

Z Českého Krumlova

Český Krumlov⁸⁴ je počátkem prvního úseku poutní cesty Ježíšova následovníka a apoštola svatého Jakuba. Úsek měří 458 kilometrů a vede přes Šumavu, severní Rakousko, německý Pasov a Altötting až do údolí Innu v Tyrolsku a poté až do Santiaga de Compostela.

Východobavorská cesta

Tato trasa sleduje z počátku starou Svatojakubskou poutní cestu mezi Čechami a Bavorskem, vedoucí Furthskou nížinou a Všerubským průsmykem. Poté pokračuje severní částí Bavorského lesa a v Řezně k Dunaji. V Řezně se nacházel první bezpečný přechod řeky Dunaj, kamenný most zbudovaný ve 12. století. Péči o poutníky na cestě do Santiaga de Compostela, Říma i Jeruzaléma se zvláště věnoval zhruba ve stejné době zřízený Klášter sv. Jakuba. V 15. století byla v Nemocnici sv. Kateřiny zřízena pro poutníky další ubytovna. Z Řezna pokračuje trasa proti proudu Dunaje a mezi Kelheimem a Klášterem Weltenburg vede světově proslulou dunajskou soutěskou. Dále se trasa přidržuje lesních cest nad severním břehem Dunaje, směrem k Eichstättu. Poté sleduje přímočaře proslulé ruiny římského opevnění či trasu bývalých římských cest, které podle těchto opevnění kdysi vedly. V Eichstättu konečně trasa Svatojakubské cesty směřuje k jihu, přes náhorní planiny Franks-

⁸² <http://www.vwv.cz/jakub/scr.php>

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Příloha 4.2 F

švábské Jury a přibližně u ústí řeky Lech u Donnauwörthu opouští údolí Dunaje směrem k Augsburgu.⁸⁵

⁸⁵ <http://www.vwv.cz/jakub/nemecko1.php>

4.3 Dualita, dimenze symbolická (nemateriální) a materiální

4.3.1 SYMBOLIKA CESTY

Poutník mířící do Santiaga de Compostela ritualizuje svou poutní cestu obklopen symboly, bez kterých by Svatojakubská poutní cesta neexistovala. Tyto symboly jsou autentickou pamětí Camina de Santiago. Camino samotné je symbolem, pokračující alegorií a posvátným prostorem.

Cesta

Hebrejské slovo *Derej* označuje cestu, stejným způsobem jako španělské slovo *Vía* či čínské *Tao*. Tato slova mají ještě jiné dva významy, a to život a pravdu. Slovo *Derej* má však i další smysl, sloveso, jež může znamenat presovat víno, dát se na cestu, vzdělávat se či osvětit. Cesta předpokládá nějaký začátek, vzdálenost, konec a především chodce. Cesta je cestou v základním slova smyslu, pouze je-li užívána k chůzi.

Chůze mění chodce, stejně jako chodec mění cestu.⁸⁶ Začátek cesty je totožný s koncem, je jejím znovuzrozením. Konec můžeme přirovnat ke smrti stejně jako k opětovnému zrození, je to jakýsi nekonečný cyklus uvnitř velkého cyklu, přičemž nejdůležitější je to, co se odehrává mezitím.

Lod', bárka, člun

Symbol spojený s konceptem cesty života se vyskytuje ve všech kulturách, které měly své teritorium blízko moře či velké řeky, jako například Mezopotámie (Eufrat a Tigris), Egypt (Nil), Skandinávie, Řecko atd. Bohové a hrdinové se v bájích plavili po moři jako ztělesnění symbolu života a věrnosti.

⁸⁶ Peradejordi, J. *Símbolos Fundamenatles del Camino de Santiago*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003, s. 18.

Noemova Archa zachránila mnoho těch, kteří poté mohli začít znovu žít nový život. Symbolická Noemova Archa jako architektonická část sakrálních staveb chrání všechny, kteří do ní vstoupí. Lod', ve které převáželi ostatky svatého Jakuba z Palestiny do Galície, je také jeden ze symbolů Svatojakubské cesty, tedy symbol cesty jako takové, života a smrti⁸⁷ zároveň.

Sloup

Jeden z nejdůležitějších svatojakubských symbolů, který označuje stabilitu, pevnost, psychickou a fyzickou podporu. Podobně jako symbol hory je sloup důležitým prvkem mezi nebem a zemí.

Býk

Býk má ve světě symbolů hned několik významů. Reprezentuje slunce a zároveň měsíc, ale především je slunečním symbolem. Dále symbolizuje moc a fyzickou sílu. Vůl jako zvíře domestikované naopak reprezentuje oběť, odříkání v práci a cudnost.

Drak

Toto symbolické zvíře je přítomné snad ve všech kulturách od Asie po Ameriku. Je to jakási směs monstrózních a negativních zvířat, plaz s hadím ocasem, lvími drápy, orlími křídly a s tlamou plivající oheň. Je negativní syntézou zvířat, která plavou, létají a běhají ve všech čtyřech přírodních elementech. Řecké slovo *derkein* (drak) znamená vidět, proto jsou také draci obvykle strážci a hlídači a v některých kulturách nalezneme symbol draka připevněný nade dveřmi jako ochránce místa před nepřáteli (především v Číně).

⁸⁷ V Galícii se dodnes slaví 8. září svátek s názvem "romería de Barca" (Lodní Pout').

Kámen

Kameny a skály jsou symbolem lidského života, stejně jako země, která je matkou všech živočichů a rostlin. Kámen představuje jednotu, sílu, oporu a podporu a byl uctíván v mnoha kulturách jako střed vesmíru. Vzpomeňme na důležitou roli, kterou hraje například kámen v kultuře Keltů. Kámen a skála jsou neodmyslitelnými symboly Svatojakubské poutní cesty a jsou spojovány s ukotvením a vyloděním učedníků svatého Jakuba v Galícii.

Hora

Hora je základním elementem poutní cesty a symbolizuje obtížnost a překonávání překážek. Hora jako taková označuje snad ve všech kulturách střed světa a sídlo bohů, tedy určitou spojnici mezi nebem a zemí. Hora je symbolem souboje, výstupu, stoupání a dosažení vrcholu. Během Svatojakubské cesty se setkáváme s Horou Radosti (el monte de Gozo), která vyvolává v přicházejících poutnících potěšení a radost z blízkosti vytouženého cíle, Santiaga de Compostela.

Les

Les je tmavým a tichým místem, kde žije divoká zvěř. Často je les přirovnáván k peklu, které je třeba překonat a projít, aby se člověk dostal ke světlu a spasení. Divoká zvěř pak reprezentuje hříšníky, kterým je třeba se vyhnout, aby nepozřeli poutníkovu duši. Strach z divokých zvířat jako například vlků, medvědů, hadů, atd. se vyskytuje v mnoha legendách vyprávějících o zázracích. Tato zvířata jsou většinou přirovnávána k ďáblu, který dělá vše možné pro to, aby poutník nedorazil ke svému cíli, aby byl sveden ze své cesty. V takovýchto případech přichází na pomoc sám apoštol Jakub, který vysvobozuje nebohého poutníka z nebezpečí. Les tedy reprezentuje vše, co je negativní, tedy tmu, noc, peklo a smrt.

Kříž

Camino de Santiago je lemováno kříži,⁸⁸ jež udávají směr a označují posvátné místo již od 11. a 12. století, přestože nejsou oficiální značkou. Kříže dávají svatost každému místu, vchodu, východu nebo náměstí. Jsou jakousi osou světa, symbolizují boj, bolest a fyzické utrpení, opozici proti nepřítelům a Ježíšovo ukřižování.

Kříže nalézáme v blízkosti svatyní, kostelů, klášterů, poustevn či božích muk a označuje síť služeb odpočinku, které nabízejí střechu nad hlavou, lůžko, pohoštění a možné pomodlení či požehnání; jedná se tedy o služby duchovního a materiálního rázu.

Jakubův kříž⁸⁹ má podobu meče s rukojetí ve tvaru lilie. Tento znak nosívali rytíři převážně přišitý na plášti či jako prapor. Lilie symbolizuje čest a tento rys se vztahuje především k charakteristikám svatého Jakuba. Meč symbolizuje rytířské vlastnosti a utrpení tohoto světce, jež byl mečem také popraven. Další možná symbolika se může vztahovat k zbrojení ve jménu Božím. Tvar tohoto meče má pravděpodobně původ v době křížových výprav.

Brána (lat. portare)

Cesta představuje časté příchody a odchody z jednoho místa na druhé nebo také přechody horských průsmyků, přístavů a měst. Brány kostelů, městské brány a brány městského opevnění, brány hor či moří jsou symbolem pohybu z jednoho místa do druhého, ze světského k posvátnému, z venkovského do městského, z volného do uzavřeného. Symbolika bran je v jednotlivých kulturách velmi odlišná, ale v podstatě se tím rozumí určité odhalení, náhled do mystéria, dosažení odpuštění či záchrany. Způsob přecházení z jednoho místa na druhé, z vnějšího do vnitřního, z prostorného do

⁸⁸ Příloha 4.3 A

⁸⁹ Příloha 4.3 B

omezeného nebo z profánního do posvátného. Brána se svým způsobem může podobat oltáři označující počátek i konec vnitřní cesty.

Tato symbolika vnitřního prostoru je paralelou prostoru vnějšího, spojuje a současně rozděluje dva světy. Proto na konci životní cesty nalézáme nebeskou bránu, kterou je nutno projít, aby se člověku dostalo odpuštění.

Most

Most je cestou a způsobem, jakým se lze dostat na druhý břeh a může také reprezentovat smrt či překážku. Je nejtypičtějším elementem chůze a klasickým spojením mezi dvěma různými světy, tedy světem lidským a oním neznámým.⁹⁰ Most a člun jsou jedinými prostředky, díky kterým se poutník dostává přes řeku.

Voda a víno

Víno v mnoha případech nahrazuje vodu. Kašna je symbolem křtu, zatímco sklenice vína připomíná eucharistii, která duchovně hasí žízeň. Víno bylo holdováno již při ceremoniích a slavnostech na počest boha Dionýsa, boha vína a nespoutaného veselí. Víno je také tradičním symbolem moudrosti a tajemství.

Ubírat se cestou, kráčet po cestě či jednoduše jít po cestě bylo v minulosti často přirovnáváno k presování hroznů vína, které se kdysi provádělo pouhým stlačováním chodidly. Analogicky by tento akt mohl symbolizovat namáhavou chůzi za účelem získání moudrosti a odhalení tajemství.⁹¹ Jedná se tedy o činnost přetvářející hrozny v budoucí víno, které zráním získává na ještě větší síle stejně jako poutníkův proces metamorfózy, proměny, které on sám v

⁹⁰ Viz. Julio Cortázar, román *Nebe, peklo, ráj*.

⁹¹ Peradejordi, J. *Símbolos Fundamentales del Camino de Santiago*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003, s. 103.

průběhu své cesty dosáhne. Tato přeměna se týká nabytí určité moudrosti, nadhledu, vyzrání, očisty těla i duše.

Proslulý Codex Calixtinus věnuje vodám na Svatojakubské cestě celou svou kapitolu s názvem "*Špatné a dobré řeky*"⁹² (Los ríos malos y los ríos buenos). Tato část se týká nejen informací o vodě, ale také o rybách žijících v těchto vodách a o nebezpečích, která zde mohou na člověka číhat.

Konec světa (Finisterre či Finis Terrae)

Toto místo symbolizuje konec reálného a fyzického světa nebo také konec Camina de Santiago či konec životní cesty vůbec. Od 12. století zde stojí románský kostel zasvěcený svaté Marii z Finisterry a od 15. století hřbitov a nemocnice pro poutníky.

Na tomto místě se rodí slunce a zároveň zde také umírá. Finisterra je tedy místem zrození i smrti denního světla a je součástí tzv. Pobřeží smrti,⁹³ které symbolizuje skutečnost, že lidský život je nedokonalý a také velmi limitovaný. Člověk je na Finisteře svědkem zvláštního pohledu na moře ponuré, temné, neznámé a plné podivných živočichů, které si rybáři pomocí fantazie zvěčnili do podoby mýtů a báchorek, dodnes tak typických pro Galicii.

Prastaré legendy vyprávějí o hojném užívání rituálních praktik na tomto místě, které byly zpravidla zasvěceny formám života a smrti. Mnoho poutníků, jenž přicházejí do Finisterry, zde mají často dva rozporuplné a nepopsatelné pocity: jsou si vědomi naprostého konce své cesty i života a zároveň je jímá pocit vrátit se a začít znovu, začít žít, stejně jako slunce, které každý den opětně vychází na obzor.

⁹² Fernández Arenas, J. Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea. León: Edilesa, 1998, s. 97.

⁹³ Galicijsky Costa da Morte.

Čísla

V symbolice Svatojakubské poutní cesty hrají velmi důležitou roli čísla, a to především čísla 3, 9 a 13.

➤ číslo 3

V křesťanství je toto číslo spojované v mnoha případech s Nejsvětější Boží Trojicí a zároveň, z kosmologického pohledu, je trojka velmi důležitá pro vnitřní funkci některých tajných společenství, nejznámějšími z nich jsou Svobodní Zednáři. Trojka určuje stabilitu a harmonii, symbolizuje překonání duality a harmonizaci protikladů.

➤ číslo 9

Devítka je číslem, které obnovuje a regeneruje a zároveň se objevuje ve všech mýtech souvisejících s katedrálou svatého Jakuba v Santiagu de Compostela. Tato katedrála se skládá z devíti částí, jednaosmdesáti sloupů (tedy devět krát devět), třiašedesáti oken a samotná stavba má navíc devatery dveře. „*Jak píše Dante: číslo tři je základem čísla devět...*“⁹⁴

➤ číslo 13

Dle Codexu Calixtinus je Svatojakubská poutní cesta rozdělena na 13 etap. Za těchto podmínek je ovšem prakticky nemožné cestu ujít a mnohdy je tato skutečnost považována za symbol smrti. V křesťanské symbolice má číslo třináct velmi špatnou pověst a bylo vždy spojováno se smůlou a neštěstím. Zejména proto, že poslední večeře před ukřižováním Ježíše Krista byla také úzce spjata s tímto číslem a navíc se má za to, že Ježíš Kristus byl ukřižován na Velký Pátek třináctého.

⁹⁴ Peradejordi, J. Símbolos Fundamentales del Camino de Santiago. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003, s. 74.

V rámci Camina de Santiago existuje zjevný dualismus mezi světem náboženským a profánním, dualismus, který přetváří hodnocení Svatojakubské cesty na základě odlišných kulturních projevů. V tomto smyslu je tedy velmi důležité rozlišovat mezi tím, co bylo vytvořeno pro poutníky (nemocnice, hostince...) a tím, co poutníci sami stvořili (cesty, mosty...). Poutníci přinesli do krajiny nové formy uměleckého a symbolického vyjadřování a svou víru a způsobem života zanechali zřetelné stopy na místech, kterými procházeli.

4.3.2 VLASTNÍ POUTNICKÉ ATRIBUTY

Poutník byl obvykle oblečen do širokých šatů zakrytých pláštěnkou - pelerínou,⁹⁵ na hlavě široký klobouk, v ruce poutnickou hůl, na zádech batoh a na něm připevněnou čutoru.⁹⁶ Mušle byla viditelně připevněna na klobouku, batohu či límci. V dnešní době je vzezření poutníka pochopitelně odlišnější než v dobách středověku, přesto však nacházíme mnoho společných prvků a poutník je na rozdíl od obyčejného turisty velmi dobře rozpoznatelný.⁹⁷ Kromě vlastního oblečení jako jsou poutnická tunika, pláštěnka a široký klobouk mají poutníci při sobě také následující atributy:

Svatojakubská mušle (vieira, venera)

Druh mušle hřebenatky,⁹⁸ latinsky *Pecten Maximus* nebo také *Pecten Jacobeus*,⁹⁹ symbolizuje zrození, duchovno a život zároveň. „*Mušle existuje v čínském světě symbolů jako znamení úspěšné cesty.*“¹⁰⁰ Svatojakubská mušle je znakem, erbem a symbolem Svatojakubské poutní cesty a je spojována s poutníky mířícími do Santiaga de Compostela již od počátku 11. století.

⁹⁵ Poutník lat. per ager→peregrinus→pelerina.

⁹⁶ Příloha 4.3 C

⁹⁷ Příloha 4.3 D

⁹⁸ Příloha 4.3 E

⁹⁹ Peradejordi, J. Símbolos Fundamentales del Camino de Santiago. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003, s. 59.

¹⁰⁰ Otero, C., J. Actas del Congreso de Estudios Jacobeos. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1993, s. 272.

Církevní hodnostáři provádějí křest za pomoci křtitelnice ve tvaru mušle. Samotný poutník se znovu narodí do nového života díky milosti křtu a kající cestě, která symbolizuje smrt hříchu.

Mýtus o Venuši v antickém světě byl také spojován s mušlí a její galicijský název *vieira* nebo také *venera* prozrazuje, že původ má s tímto nemálo společného. V mnoha kulturách je mušle spjata s narozením a původem života především díky své úzké podobě s ženským pohlavím. Mušle také ukrývá perlu, tedy nový život, který poutník srovnává se světlem hvězd. Na druhou stranu můžeme tvar mušle přirovnat k jiným fyzickým orgánům našeho těla, a to například k uchu, které přijímá slovo Boží a ochotně mu naslouchá, nebo také k ruce, Dílu Božímu,¹⁰¹ základnímu lidskému nástroji, který přijímá i dává.

Jak praví Liber Sancti Jacobi, I, XVII tvar ruky byl se svatojakubskou mušlí velmi často spojován:

„Tyto dvě mušle (jedná se o obě části mušle), které jsou vytvarované stejně jako prsty ruky a které se v Provensálsku nazývají ‚nídulas‘ a ve Francii ‚crusillas‘, si poutníci vracející se ze Santiaga vyšívali na pláště, na počest apoštola Jakuba a jeho slávy a takto je s potěšením přinášejí do svých domovů jako symbol velké cesty.“¹⁰²

„Druh těchto mořských živočichů, který je chráněn dvěma částmi, jež symbolizují Boží přikázání: lásku k Bohu a lásku k bližnímu svému...Mušle ve tvaru prstů symbolizuje dobře vykonanou práci, pro toho, kdo tuto mušli vlastní podobně jako prsty, které používáme k vykonání této práce. Tudíž, když poutník během cesty nosí tuto mušli, jakoby nesl Boží břímě a to znamená, že by se měl podřídit Božím přikázáním.“¹⁰³

¹⁰¹ Atienza, J., G. Los Peregrinos del Camino de Santiago. Madrid: Edaf, 2004, s. 145.

¹⁰² Tamtéž, s. 145.

¹⁰³ Guevara y Valdés, E., P. Actas del V. Congreso Internacional de Estudios Jacobeos: Símbolos Jacobeos y Emblemas Compostelanos. Viveiro: Xunta de Galicia, 2000, s. 389.

Poutnická hůl (bordón,¹⁰⁴ báculo, bastón, palo, cayado)

Poutnická hůl¹⁰⁵ je symbolem kněžské autority, učitele či mistra, možné opory, hledání středu (centra), reality a dosažení kýženého cíle. Tato hůl slouží poutníkovi nejen jako opora při namáhavé a dlouhé cestě, ale může mu také pomoci k vlastní obraně proti lapkům a zlodějům, k odhánění zvěře a ke snadnějšímu průniku křovím či houštinou. Poutnická hůl také dříve sloužila jako kalendář pro orientaci v čase, kdy si poutník pomocí nože vyrýval do dřeva různé znaky a čárky označující dny, které měl za sebou.

Délka poutnické hole by měla být vždy přizpůsobena výšce poutníka tak, aby mu byla možnou oporou, tedy třetí pomocnou končetinou, takto vykládanou jako symbol Nejsvětější Trojice. Původní význam slova, které označuje poutnickou hůl bylo španělsky "*bordear*", čili žebrat, prosit o almužnu, poflakovat se a toulat se.

Tlumok (morral, bolsa)

Ve vybavení každého poutníka nesměl rozhodně chybět tlumok či sak s potravinami a zásobou na cestu. Dále lovecká brašna, chlebník, koš či batoh. Batoh připevněný na koni či na zádech poutníka se stal hlavním symbolem poutníka-cestovatele.

Otevřený tlumok či pytel symbolizuje stejnou otevřenost a odhodlání pomoci ostatním. Obvykle v něm poutník nosil suché maso¹⁰⁶ či rybu, skývu chleba nebo nějaké ovoce natrhané při cestě.

¹⁰⁴ Z latinského burdo, osel, tedy nosič a pomocník se zavazadly.

¹⁰⁵ Příloha 4.3 F

¹⁰⁶ Španělsky cecina.

V Průvodci poutníka se dozvídáme, že: „*Tlumok je úzký pytel, vyrobený z kůže mrtvého zvířete, neustále otevřený, nesvázaný. Skutečnost, že poutník nosí u sebe tento úzký pytel prozrazuje, že tento boží důvěrník má s sebou malou a skromnou spižírnu. Tento tlumok, který byl vytvořen z kůže divokého zvířete představoval pro poutníka to, že musel toto zvíře s neřestí, chtivostí a lačností krutě zabít, sám hladový a žíznivý, trpící zimou a nahý.*“¹⁰⁷

Tykev (calabaza)

Čutora, neboli nádoba na vodu či víno ve tvaru tykve tradičně přivázaná k poutnické holi, se stala symbolem poutníků až v poměrně pozdější době, ale zdá se, že se jedná o nejpraktičtější způsob skladování vody.

Košík, váček (esportilla, pera)

Tato věc sloužila k uschování veškerých cenností, které si poutník na cestu vzal.

Dokument totožnosti poutníka neboli la credencial

La credencial¹⁰⁸ je určitý druh pasu, kterým se poutník prokazuje na cestě k hrobu svatého Jakuba a dostává ho společně s farním podpisem v místě odkud trasu začíná, lze jej tedy získat kdekoli na jakékoli oficiální trase Camina. Poutník se tímto dokumentem prokazuje nejméně dvakrát denně, jelikož v místních ubytovnách je to nezbytností. O vystavení mohou však žádat pouze ti, kteří se chystají na cestu pěšky, na kole či na koni, jiná alternativní doprava totiž není povolena.

¹⁰⁷ Fernández Arenas, J. Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea. León: Edilesa, 1998.

¹⁰⁸ Příloha 4.3 G

Alespoň dvakrát za den by měli poutníci po předložení svého dokumentu v kterékoli instituci na cestě získat razítko,¹⁰⁹ podpis a datum, jako stvrzení o správném vykonávání cesty. Odebrání pasu je možné v případě, že se jeho majitel nechová na cestě a v ubytovnách adekvátně a porušuje místní řád.

Pokud poutník splnil veškeré tyto požadavky a dokument prokazuje, že jeho držitel vykonal cestu do Santiaga o délce nejméně 100 km pěšky či na koni anebo 200 km na kole, bude mu vystavěn diplom poutníka, jako důkaz, že tato osoba vykonala Svatojakubskou pout'.

Poutnické orientační značky a signály

Camino de Santiago je především cestou značenou. V dřívějších dobách se využívaly k orientaci ve tmě a v mlze například majáky, vysoké věže a v některých těžko prostupných místech posloužily kouřové signály. Často se užívaly také zvukové signály: hlasy, hvízdání, lesní rohy a zvony, které měly zvláštní význam především pro zbloudilé poutníky. Dokonce i někteří svatí mají jako atribut zvon. Také se často užívala zcela jednoduchá, nám velmi známá značení jako například kůly, kolíky, kameny, ukazatele, atd.

V současnosti je nejznámější a nejužívanější značkou žlutá mušle či žlutá šipka v modrém poli,¹¹⁰ označující směr uznávané evropské kulturní cesty do Santiaga de Compostela. Mušle označuje na území Španělska silniční prostory a šipka je symbolem pro pěší poutníky. V Evropě je však cesta značena symbolem mušle, lastury hřebenatky.

¹⁰⁹ Příloha 4.3 H

¹¹⁰ Příloha 4.3 I

4.3.3 POUTNICKÉ RITUÁLY

Camino de Santiago je plné nejrůznějších rituálů a znamení spojených s těmi poutníky, kteří se rozhodli je následovat. Zcela určitě mnoho z nich nebylo známo ani užíváno natolik, aby se dodnes zachovali, avšak s některými z těchto rituálů se můžeme setkat při vesnických regionálních slavnostech podél tras Camina či v legendách a báchorkách, kterých zde nalézáme nespočet. Následující rituál posvěcení poutnické hole a tlumoku se v 17. století přestal užívat, ale v poslední době se společně s *"poutnickou mší"*¹¹¹ opět začíná obnovovat.¹¹²

Liber Sancti Jacobi:

*„Ti, kteří přicházejí, aby se poklonili svatým, obdrží před cestou v kostele posvěcenou hůl a tlumok. V okamžiku, kdy je vysíláme na cestu pokání na svaté místo, dáváme jim posvěcený tlumok a podle církevního rituálu jim pravíme: ‚Jménem pána, Ježíše Krista. Dostáváš tento tlumok, jak je u poutníků zvykem, abys jako napravený hříšník spěchal poklonit se svatému Jakubovi a aby ses vrátil s potěšením ihned poté co s pomocí Boha, jež žije a vládne navěky, tuto cestu vykonáš. Amen.‘“*¹¹³

*„Také v okamžiku, kdy mu předáváme poutnickou hůl, pravíme: ‚Přijmi tuto hůl, jež bude oporou tvé cesty i práce, kterou na Svatojakubské cestě vykonáš, abys díky ní mohl porazit nepřátelské tlupy a abys v bezpečí dorazil ke svatému Jakubovi a po této cestě se vrátil radostně mezi nás s odpuštěním Pána, který žije a vládne navěky. Amen.‘“*¹¹⁴

¹¹¹ Misa de peregrinos.

¹¹² Fernández Arenas, J. Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea. León: Edilesa, 1998, s. 116.

¹¹³ Guevara y Valdés, E., P. Actas del V. Congreso Internacional de Estudios Jacobeos: Símbolos Jacobeos y Emblemas Compostelanos. Viveiro: Xunta de Galicia, 2000, s. 385-386.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 385-386.

Jak popisuje Liber Sancti Jacobi neboli Codex Calixtinus, již od 12. století je známa socha sedícího svatého Jakuba jako součást oltáře v katedrále v Santiagu de Compostela¹¹⁵ a stejně tak i následný rituál jejího "obejmutí" samotným poutníkem. Nejprve však poutník vstupuje do katedrály vchodem z náměstí Obradoiro¹¹⁶ a prochází portálem nebo také bránou Slávy¹¹⁷ postavenou v druhé polovině 12. století mistrem Mateem.

Na pilíři pod hlavicí se nachází socha sedícího svatého Jakuba s dlouhou poutnickou holí¹¹⁸ a páskou na níž je napsáno "*Misit me Dominus*".¹¹⁹ Pod ním nalézáme sloup, v jehož piedestalu jsou hluboké otvory, jež vyhloubily prsty poutníků.¹²⁰ Dodnes je zvykem při příchodu k portálu či bráně Slávy vložit prsty do těchto otvorů a zároveň prosit za to, kvůli čemu poutník pout' vykonal. Dalším rituálem je dotknutí se hlavou sochy mistra Matea, která se nachází dole na téže straně sloupu,¹²¹ tento akt reprezentuje pro jeho vykonavatele v příštích letech dobrou paměť, čisté myšlenky a bystrost.

¹¹⁵ Fernández Arenas, J. Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea. León: Edilesa, 1998, s. 120.

¹¹⁶ Plaza de Obradoiro, obradoiro jako "obra de oro" znamená dílo ze zlata či zlaté dílo.

Příloha 4R

¹¹⁷ Puerta de Gloria.

¹¹⁸ Příloha 4.3 J

¹¹⁹ Poslal mě Pán.

¹²⁰ Příloha 4.3 K

¹²¹ Příloha 4.3 L

4.3.4 RČENÍ TÝKAJÍCÍ SE SVATOJAKUBSKÉ POUTĚ

- *Camino de Santiago, tanto anda el cojo como el sano.*

Kulhavý i zdravý se při Svatojakubské cestě na nohy postaví.

- *En largo camino una paja pesa.*

Při dlouhé cestě každé stéblo navíc bolí.

- *Cuando se sabe el camino bien, aún a tiendas se va por él.*

Když dobře svoji cestu znáš, ještě raději po ní chodíváš.

- *El camino que se sabe, bien se anda.*

Znamé cesty se dobře klestí.

- *Sin pan y vino no vayas al camino.*

Bez chleba a vína, zdrž se Camina.

- *A largo camino se conoce el hombre.*

Díky dlouhé cestě nejlépe poznáš člověka.

- *En luengos caminos se conocen los amigos.*

Na dlouhých cestách poznáš opravdové přátele.

4.4 Dvojí smysl a funkce (hledisko sociokulturní): funkce náboženská (duchovní) a turistická

4.4.1 Region Galície

V severozápadní části Španělska se nachází malý región s názvem Galície.¹²² Na jednu stranu je to region velmi uzavřený, co se týče folklóru a svébytné kultury i zachování svého vlastního jazyka, na druhou stranu se jedná o oblast, která je již po několik staletí neodmyslitelnou součástí evropské kultury jako cíl Svatojakubské poutní cesty s hlavní atrakcí Santiagem de Compostela. Evropa je plná svatojakubských symbolů a vědci si dodnes lámou hlavu při jejich odhalování.

Od dob středověku je Svatojakubská poutní cesta jednou z velkých evropských křesťanských poutních cest. Od 80. let 20. století se těší velkému zájmu a to především během tzv. Svatých roků počínaje rokem 1993, který se stal pro Camino de Santiago rokem klíčovým především z hlediska turismu. Dokonce i slovo "*Camino*" (španělsky cesta) zakotvilo v evropském slovníku jako univerzální symbol Svatojakubské cesty a nejjednodušší prostředek jazykového vyjádření tohoto fenoménu.

Skutečnost, že fenomén Svatojakubské poutě se v Evropě v poslední době velmi rozšířil je evidentní. Sílí zájem poutníků a cestovatelů a svědčí o tom neustálé obnovování historických tras, které poukazují na životaschopnost této poutní cesty. Fakt, že se podařilo spojit její duchovní rozměr s jejím civilizačním charakterem, vytvářejí z těchto tras jednu ze směrnic v procesu evropské výstavby a jednoty.

¹²² Galicia nebo také Galiza.

Svatojakubské poutní cesty, jak v rozměru duchovním tak kulturním, se staly společenským fenoménem, což představuje častý výskyt poutnických davů, které zatěžují svojí koncentrací známou francouzskou trasu (Camino Francés), jež je totiž hlavní cestou ke kýženému cíli. Stále častěji však lidé vyhledávají alternativní trasy, které nejsou příliš přetížené a daleko klidnější.

4.4.2 Empirický výzkum

Svatojakubské trasy se množí a zároveň mají tendenci se spojovat. Poutníci jsou zásadními aktéry, kteří tyto sítě formují a zase splétají, aby spojili různé póly a místa v jedno jediné. Dnešní poutníci již spojili Řím se Santiagem de Compostela a nyní začínají vytvářet něco podobného s cestami ke svatému hrobu do Jeruzaléma. Tento jev nemá v dnešním globalizovaném světě obdoby.¹²³ Takovýto fenomén přímo vybízí k realizaci nějakého empirického výzkumu, v tomto případě výzkumné sondy, jejíž záměrem bylo sociokulturně zmapovat postavení svatojakubských poutníků v současné společnosti.

4.4.2.1 Přípravná fáze výzkumu

Dle zkušeností poutníků, kteří Camino realizovali již dávno před mým výzkumem a za pomoci věcných akademických rad, jsem se rozhodla výzkum provádět na základě hloubkových rozhovorů. Z prostého etického hlediska by totiž nebylo možné použít techniku přímých dotazníků. Později, na základě časového presu a pro předpokládané obohacení, jsem se rozhodla pro techniku nepřímých dotazníků, hlavně vzhledem k možnosti spolupráce s Asociací přátel Svatojakubské poutní cesty a díky jednoduché formě realizace přes jejich webové stránky. Výzkum měl probíhat v měsíci červenci 2008, pravděpodobně poblíž pomyslného cíle poutníků, katedrály v Santiagu de Compostela.

Otázky pro rozhovory jsem hodlala realizovat jak ve španělském, tak anglickém jazyce a měly se týkat základních informací vyplývajících z rozhovoru, který měl být původně neutajovaný. Získané informace se měly týkat pohlaví, věku, národnosti, volby trasy a její délky, způsobu realizace, počtu osob a motivace. Ostatní přípravy probíhaly až na místě.

¹²³ Xacobeo noticias, číslo 6. Xunta de Galicia, listopad-prosinec 2007, Paolo Caucci von Saucken, s. 14.

4.4.2.2 Sběr empirických dat: realizace výzkumu

➤ Čas

Výzkum probíhal v době od 4. do 24. července 2008 a jeho realizace byla možná pouze díky získanému stipendiu v rámci kurzu galicijského jazyka a kultury, pořádaného Institutem galicijského jazyka¹²⁴ v Santiagu de Compostela. Výzkum byl časově omezen nejen v rámci celého měsíce, v době od 24. do 31. července nebylo kupříkladu vůbec možné kvůli bouřlivým svatojakubským oslavám pokračovat v rozhovorech, ale také v rámci pracovního týdne. Vzhledem k náročnému školnímu programu bylo možné pracovat mezi 14. a 16. hodinou, tedy o tzv. "siestě" a o víkendech, především brzy ráno až do bohoslužby probíhající denně ve 12 hodin a těsně po ní. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že po 16. hodině již nebylo možné poutníky rozeznat od normálních turistů, jelikož své batohy a jiné atributy již odložili do poutnických ubytoven či hostelů.

➤ Místo

Místo jsem zvolila takticky, tedy na náměstí Obradoiro před Svatojakubskou katedrálou, jelikož to je jediné klidné místo, kde poutník zaslouženě odpočívá a medituje, tudíž výzkumník nemá pocit, že by rušil či obtěžoval a rozhovor může probíhat přirozeně a plynule.

➤ Způsob realizace

Rozhovory probíhaly formou utajeného semi-strukturovaného dialogu ve španělském či anglickém jazyce. Jednalo se vždy o přátelský rozhovor poutníka s osobou, která se velmi zajímá o fenomén Svatojakubské cesty, samozřejmě pozorně směřován tak, aby byla splněna základní kriteria a aby zároveň nedocházelo k narušování důvěryhodnosti rozhovoru. Někteří účastníci měli neuvěřitelnou trpělivost a byli schopni o své cestě vyprávět velmi dlouho,

¹²⁴ Instituto da Lingua Galega, dostupné na <http://ilg.usc.es/>.

nejtěžší bylo však navázání prvotního kontaktu. Pokud bylo cílem splnit všechny věkové kategorie, tak nejjednodušší bylo samozřejmě oslovovat mladé lidi ve věku od 23 do 30 let, v ostatních případech jsem musela vymýšlet nejrůznější strategie a zároveň být velmi přirozená. Byla to jakási forma divadla. Někteří poutníci byli na setkání s lidmi neobyčejně citliví, protože setkávání je jednou z důležitých součástí Camina. A tak i já jsem se stala jedním z elementů jejich osobní cesty a oni to tak považovali za správné. Po každém rozhovoru jsem si zapsala na papír veškeré potřebné informace, které jsem si stanovila a zároveň některé zajímavé výroky či moje osobní pocity, které jsem z rozhovoru měla.

➤ Dotazníky

Dotazníky jsem zvolila na bázi otevřených otázek a s distribucí mi velmi ochotně pomohla Asociace přátel Svatojakubské poutní cesty.¹²⁵ Ta samozřejmě nemá právo zveřejňovat osobní data svých členů a tak mi pouze na základě jim zasláního dotazníku přišlo 35 odpovědí. Z nich jsem vybrala 20 reprezentativních a s nimi jsem dále pracovala. Důvodem této redukce byla nejasnost odpovědí, jejich vynechání, popřípadě přílišné opakování stejných typů, bylo třeba pracovat s co nejpestřejším vzorkem.

4.4.2.3 Metodologie výzkumu

Zvolila jsem induktivní metodu kvalitativního výzkumu, zde tedy nerozhoduje velikost vzorku, ale teoretická saturace daného problému. Organizace sběru dat byla koncipována tak, aby byl vzorek co nejrozmanitější, tudíž se vytvářel v průběhu celého výzkumu za použití techniky tzv. „nabalování sněhové koule“. Na základě sebraných dat byly stanoveny níže uvedené základní hypotézy týkající se fenoménu Svatojakubské poutní cesty a posléze bylo uskutečněno jejich teoretické a analytické vyhodnocení.

¹²⁵ <http://www.amigosdelcamino.com>.

4.4.2.4 Problémy spojené s výzkumem

Velmi zásadní změnou byla nutnost přechodu z techniky neutajeného rozhovoru na utajený a to vzhledem k nedůvěře a záměrným deformacím odpovědí poutníků. Pokud jsem na začátku oznámila důvod prováděného rozhovoru dotyčný pak na mě stále pohlížel jako na výzkumníka, tedy člověka nezapadajícího do kontextu Camina. Tato role byla tudíž nevýhodná. Dalším problémem byla u některých poutníků přílišná stručnost a nezáměr komunikovat v cizím jazyce, nejtěžší bylo přimět k rozhovoru členy větších skupin.

4.4.2.5 Hypotézy

V průběhu výzkumu jsem sestavila mnoho rozličných hypotéz, pojďme si tedy na základě provedené sociologické sondy vyhodnotit alespoň některé z nich:

1. Nejčastější motivací člověka, který se vydává v době moderních dopravních prostředků na poutní cestu je motivace kulturně-turistická a nejméně častou je náboženská
2. Existuje jistý vztah mezi poutníkem a aspekty týkajícími se poutě:
 - a. pro samotné ženy je Camino velmi bezpečné
 - b. prožitek je závislý na vzdálenosti trasy
 - c. je podstatné s někým Camino sdílet
 - d. jízda na kole podtrhuje sportovně-turistickou motivaci
 - e. čas a věk nemají na poutníka žádný vliv
 - f. Svatojakubská poutní cesta nemá v dnešní době již žádný symbolický význam
3. Během poutní cesty dochází k trvalé osobnostní změně poutníka
4. Na základě metodologie tohoto výzkumu lze stanovit určitou typologii poutníků

4.4.2.6 Zpracování a zobecňování: kvalitativní analýza získaných výsledků sondy

➤ Motivace: turistika či religiozita?

Na základě šedesáti semi-strukturovaných rozhovorů a dvaceti dotazníků s otevřenými otázkami, které byly učiněny s lidmi různých světových národností, pohlaví a věku byly vyhodnoceny nejfrekventovanější motivace k uskutečnění poutní cesty¹²⁶ do Santiaga de Compostela a aspekty ovlivňující představu poutníka o Caminu stejně jako její realizaci. V úvahu byly vzaty kromě výše zmíněných také tyto charakteristiky: typ trasy, počet kilometrů a čas, jednotlivec či skupina, způsob cestování a motivace.

1. dobrodružství a setkání s novými lidmi, příležitost zažít něco nového a zvláštního
2. historicko-kulturní zájem
3. sebepoznávání, meditace, upřesnění životních cílů během cesty
4. sportovní vyžití spojené s turistikou
5. být s přáteli, s rodinou
6. víra

Přestože statistiky Arcibiskupství v Santiagu de Compostela uvádějí téměř padesátiprocentní účast věřících na Svatojakubské poutní cestě,¹²⁷ výzkum potvrdil pouze čtyři z šedesáti poutníků, kteří cestu podnikli z čistě náboženského důvodu a pět z dvaceti poutníků na základě dotazníků zasílaných přes internet.

7. únik z každodennosti, setkání se zcela jiným světem, odlišným od toho našeho
8. levná dovolená-turistika

¹²⁶ Seřazeno od nejčastějších po nejméně frekventované dle výzkumu.

¹²⁷ Compostela, číslo 41, časopis arcibiskupství v Santiagu de Compostela. Junta Directiva de la Archicofradía Santiago de Compostela: Universal del Apóstol Santiago, leden 2007, s. 14.

9. splnění slibu

10. falešný poutník (neboli poutník bez peněz a bez střechy nad hlavou)

Člověk, který nevnímá Camino jako duchovní cestu, ale má za to, že ho nějakým způsobem zachrání v jeho bezvýchodné situaci. Obvykle je bez peněz i bez zaměstnání a míří do Compostely s tím, že ve Španělsku, "zemi, kde se sbírají pomeranče", nalezne práci. Takto se můžeme setkat s bloudícími poutníky žádajícími o almužnu po celém historickém centru Santiaga.

11. uzdravení v nemoci, poděkování

12. setkat se světem symbolů a zároveň se stát účastníkem určitého rituálu

Předpokládaná hypotéza číslo 1 tedy nemohla být v tomto případě potvrzena, jelikož **nejčastější motivací** svatojakubských poutníků je **„dobrodružství a setkání s novými lidmi, příležitost zažít něco nového a zvláštního“** a **nejméně častou motivací** je **„setkání se světem symbolů, být účastníkem určitého rituálu“**.

➤ Jakým způsobem mají vliv na poutníka nejrůznější aspekty?

Lidé mají mnoho rozličných důvodů, proč se vydávat na Svatojakubskou poutní cestu, vyšlapanou již poutníky od dob středověku. Camino de Santiago bylo kdysi jediným možným způsobem mezikulturních a obchodních styků v této nejzápadnější části Evropy. Mnoho poutníků na cestě inspirovaly knihy s motivem osobních zkušeností spisovatelů, kteří cestu sami prošli. Byl to například spisovatel Paolo Coelho či němec Harpe Kerkeling a jeho kniha *"Ich bin dann mal weg"*, která zapříčinila velký nárůst německých poutníků v posledních letech a většina z nich inspiraci touto knihou opravdu přiznává.

Velmi důležitým a neopomenutelným aspektem působícím na představu poutníka je samozřejmě kultura a sociální prostředí, ze kterého pochází. Tato skutečnost má obrovský vliv na motivaci a osobní uspokojení, kterého daná osoba dosáhne díky určitému očekávání. Nejrůznější charakteristiky jako věk, vzdělání, pohlaví, profese atd. nepochybně také velmi působí na vytváření této

představy, přičemž věk a vzdělání patří mezi nejdůležitější z nich. V posledních letech, jak je již výše uvedeno, zájem o tuto starou poutní cestu rapidně stoupá. Člověk tak na základě různých aspektů, jako je například vzdálenost či způsob, jakým cestu podniká, projde určitou osobní proměnou, která nemá v dnešní evropské kultuře obdoby.

➤ Bezpečnost

Pro některé je Camino jakýsi druh meditace, pro jiné zase dobrodružství, zábava či sport, je tedy zřejmé, že náboženská motivace poutníků každým rokem klesá a přibývá více tzv. turistů-dobrodruhů. Mnoho evropských i mimoevropských turistů poznává skrze Camino nejen Španělsko, ale i evropskou kulturu jako takovou. Zároveň mají příležitost poznat i lidi rozličných kultur, je tedy zřejmé, že Camino vzdělává, lidé se snaží komunikovat v různých jazycích a nechybí jim patřičná zvědavost, to vše za podmínek velmi bezpečných. Sonda i následující výroky žen různého věku i národnosti **potvrzují hypotézu 2a.**

„Na cestě jsem zažila mnoho dobrodružství a zábavy a hlavně jsem potkala přátele na celý život, jsem opravdu velmi šťastná a to díky Caminu.“
(Němka, 58 let, francouzská trasa rozdělená na 4 etapy)

„Svatojakubská cesta je dobrý způsob jak poznat Evropany a jejich kulturu a je to také ten nejbezpečnější způsob cestování pro mě, jakožto samotnou ženu.“ (Korejka, 25 let, celá francouzská trasa)

➤ Vzdálenost

Nejdůležitějším měřítkem pro každého poutníka je vzdálenost, tedy přesněji řečeno počet kilometrů, který ušel. Ti, kteří ušli pouhých 300 km toho buď litují a bývali by raději ušli více (tlačí je však čas či zdravotní omezení), nebo jsou se svým výkonem spokojeni a cestu už zopakovat v budoucnosti neplánují. Tento druhý tip poutníků se za tak krátkou cestu vůbec nestačí

začlenit do procesu osobní proměny a na cestě shledává zajímavé jen její vnější charakteristiky.

Je tedy obrovský rozdíl mezi těmi, kteří prošli celé Camino a na cestě strávili minimálně měsíc a mezi těmi, kteří mají za sebou méně. Tento duchovní posun je markantní, Camino člověka nutí přemýšlet a dosáhnout odpovědí na určité životní otázky. Lidé, kteří ušli více než 800 km jsou velmi sdílní a vyrovnaní, přišli na to, co by měli změnit ve svém životě, aby byli šťastní. Prožitek je tedy závislý na délce trasy a toto **potvrzuje hypotézu 2b**.

„Nevím co bych řekl, ti co prošli celé Camino mohou vyprávět více, ale bylo to skvělé, jen jsem šel příliš krátkou cestu a teď mě to mrzí.“ (Španěl, 30 let, 300 km)

„To duchovní potká člověka až na cestě a čím delší je cesta, tím intenzivnější je to zážitek“ (trojice dvacetiletých poutníků různých národností, kteří na cestě vytvořili přátelské pouto)

➤ Samota

Dalším významným měřítkem je samozřejmě fakt, jakým způsobem poutník cestu volí, tedy jde-li sám, nebo se skupinou přátel. Samotný poutník má daleko více času přemýšlet o sobě, být sám a být naprosto svobodný, téměř všichni tito lidé přiznávají svoji osobní proměnu a toto lze vypožorovat již na jejich způsobu i ochotě o cestě mluvit, podělit se o zážitky s ostatními a přiznat mnohé své slabosti, kterých se nyní pokouší vyvarovat.

„Povahou jsem samotář, nemám mnoho přátel, ale na cestě jsem potkal spoustu příjemných lidí. Nejdůležitější pro mě bylo se otevřít a opět se setkat s mými starými bolestmi.“ (Němec, 35 let, šel 3 měsíce z Mnichova, v té době bez práce).

„Je to skvělá zkušenost, konečně jsem mohl být sám se sebou a přemýšlet. Můžeš sedět doma a meditovat, ale to není totéž, s Caminem se to nedá srovnat. Člověk si vlastně může vybrat, jestli jít sám nebo ne, cítím se svobodný a mám hodně přátel.“ (Němec, 28 let, celá francouzská trasa)

➤ Skupina

Na druhou stranu, pokud si člověk již od začátku zvolil cestu ve skupině přátel či ve dvojici, dobře ví, že největší význam má cesta pro onen vztah, který se více upevní a posílí, i když to samozřejmě není pravidlem.

„Cestu jsme šly s kamarádkou, bylo to pro nás velmi důležité, něco jako symbol přátelství.“ (Němka, 20 let, celá francouzská trasa)

Na základě tohoto vyhodnocení **nemohu potvrdit ani vyvrátit hypotézu 2c**, jelikož tento přístup je dle mých zkušeností velmi subjektivní, k jednoznačnému potvrzení by bylo třeba realizace kvantitativního výzkumu, který by byl zaměřen přímo na toto téma.

➤ Způsob cestování

Velmi podstatným aspektem je také volba způsobu, jakým realizovat poutní cestu. Nejčastější alternativou chůze je především cyklistická jízda, jízda na koni je zastoupená daleko méně. Výzkum potvrdil, že **jízda na kole**, tedy tzv.camino-cyklistika¹²⁸ **ve většině případech podtrhuje nejvíce sportovně-turistickou motivaci** a především šetří čas, za pouhý týden je takto možné projet celou francouzskou trasu.

„Rádi s přítelkyní jezdíme na kole a chtěli jsme poznat Španělsko, taky nás tlačil čas, nemáme tak dlouhou dovolenou a tento způsob byl nejrychlejší“ (italský pár, kolem 30-ti let)

¹²⁸ Příloha 4V

➤ Čas

Pro většinu poutníků je velmi rozhodujícím aspektem čas. Pro toho, jež má například v plánu projít celou francouzskou trasu, znamená najít si ve svém pracovním či studentském životě minimálně měsíc a půl na to, aby cestu prošel beze spěchu. Jsou však i tací, jejichž zaměstnání jim nedovolí realizovat Camino najednou a tak volí alternativní způsob, tedy rozdělí si cestu na určité etapy a kdykoli je to možné vrátí se na místo, kde skončili a odtud dále pokračují.

➤ Věk

Ačkoli se to nezdá, věk zde také hraje velmi důležitou úlohu. **Je třeba, aby člověk pro Camino "vyzrál".** Zde platí pravidlo, že čím starší poutník, tím lepší, přestože je třeba dbát na určitá zdravotní omezení, která mohou nastat. Zdá se, že zlomovým obdobím pro život jednotlivce je věk 26-35 let a 46-55 let, jelikož podle výzkumu patří většina poutníků mezi tyto dvě věkové skupiny.

Touto analýzou byla vyhodnocena **hypotéza 2e**, která byla zároveň **vyvrácena** výše zmíněnými argumenty.

➤ Symbolika

Přestože není mnoho poutníků, kteří podnikají Camino z náboženského důvodu, pokud se takoví najdou, berou onu úlohu poutníka velmi zodpovědně:

*„Překonal jsem zdárně cestu, přestože jsem byl dva dny v nemocnici a velmi jsem trpěl. Cesta je opravdu fyzicky náročná, ale Bůh mi pomohl. **Důvody k cestě jsem měl celkem tři:**¹²⁹ zaprvé Boha, za druhé desáté výročí úmrtí mého syna a ten třetí důvod určitě existuje, jen nevím co to je, možná ho naleznu na Finisteře.“* (Portugalec, 55 let, portugalská trasa).

¹²⁹ Symbolika čísla 3.

Svatojakubská poutní cesta je určitým mikrokosmem do kterého chtějí lidé uprchnout před dnešní neosobní a nesrozumitelnou moderní společností. Mnoho poutníků předpokládá, že na cestě nalezne něco, co již dnešní svět dávno ztratil, ale co je zároveň pro lidstvo velmi potřebné: otevřenost, laskavost, spojení s přírodou, čistotu a pravdu.

*„Camino je vytržení z normálního života, **život je vlastně cesta** a Camino je jakoby malá cesta z té velké životní, akorát mnohem intenzivnější. Člověk je víc se sebou samým a naslouchá více přírodě“* (Němka, 24, celá francouzská trasa)

*„Camino je dobrý způsob jak utéci před moderním světem, před každodenním životem, který je tak nudný a únavný. **Camino je úplně jiný svět, kde se stává spousta zvláštních a magických věcí**, člověk je více sám se sebou a hlavně více sám sebou a má možnost potkat mnoho zajímavých lidí.“* (Skot a Ir, kteří se potkali během cesty, kolem 30-ti let, prošli celou francouzskou trasu)

*„Je na tom něco co se nedá popsat, **něco nadpřirozeného**“* tvrdí asi dvacetiletá Španělka, která prošla celou francouzskou trasu, aby si se sestrou užila levné a dobrodružné prázdniny.

Na výše uvedených výročích můžeme zhodnotit a vyvrátit hypotézu 2e, tedy, že symbolika Svatojakubské poutní cesty ještě nevymizela, poutníci jsou si velmi dobře vědomi její existence a přestože na začátku cesty o ní nemají tušení, na konci jsou o ní přesvědčeni.

➤ Poutníková osobní proměna

Na základě rozhovorů byly vyhodnoceny 3 etapy proměny jednotlivce během přípravy, realizace a návratu ze Svatojakubské cesty:

1. ROZHODNUTÍ

Člověk je rozhodnut podniknout cestu, ať již z jakéhokoli důvodu, je připraven změnit prostředí běžného života za naprosto odlišné a podniká patřičné přípravy pro realizaci Camina. Tedy přípravy jak fyzické (sportovní), tak mentální (zpověď).

2. ZMĚNA PROSTŘEDÍ

Proces změny prostředí je zahájen. Člověk se vydává na cestu, tedy opouští zvyky a chování běžného života a osvojuje si nové, zároveň splňuje veškeré požadavky týkající se poutníka k hrobu svatého Jakuba. Toto odpoutání se od běžného světa způsobuje určitou změnu v chování, v myšlení a v nahlížení na věci kolem, člověk se stává poutníkem.

3. NÁVRAT (HYPOTÉZA)

Návrat do běžného života odhaluje změnu, kterou poutník během cesty prošel. Díky této nové zkušenosti se již vždy bude obracet myslí ke Caminu, Camino se stane neviditelným společníkem a rádcem v jeho běžném životě a člověk tímto způsobem bude kulminovat mezi dvěma různými světy, světem Camina a světem běžných povinností současné společnosti.

Poutník je na cestě svědkem své proměny během hledání vlastní identity i proměny ostatních lidí, je tedy svědkem něčeho, co nemá v současné evropské společnosti obdoby. Stejně jako se člověk během života velmi mění, mění se během Camina, které je symbolem života. Svatojakubská poutní cesta má své životní etapy, poutník na ní zažívá své radosti i strasti a stejně jako život je limitovaná, dále se na cestě setkává s mnoha podivnými znameními a

událostmi, vůči kterým je daleko vnímavější a citlivější než ve svém domově. Mnoho lidí tvrdí, že po několika týdnech se z turistů stávají poutníci. Existuje jakýsi duch cesty, který je změní. .

„Před tím, než jsem šla Camino jsem měla spoustu otázek, byla jsem bezradná, ale nyní už vím co chci, cestou jsem našla odpovědi.“ (Němka, 23 let, celá francouzská trasa)

Velmi jsem se změnil, ale ještě nevím jak, tu změnu poznám až se vrátím domů“ (Němec, 35 let, šel 3 měsíce z Mnichova, v té době bez práce).

K tomu, aby mohla být potvrzena hypotéza 3 by bylo za potřebí provést hlubší výzkum poutníků před zahájením Camina během cesty a nějaký čas poté. **Jisté je, že k určitým změnám osobnosti dochází, avšak nelze zcela potvrdit jsou-li tyto změny trvalé.**

➤ Typologie osob mířících do Santiaga de Compostela:

Tato typologie byla určena na základě metody nezúčastněného pozorování, tedy jiných metod, než kterých bylo použito v případě výše uvedené sociologické sondy.

• **Poutník typu “xacobeo”¹³⁰**

Tedy poutník v pravém slova smyslu, putující starým známým způsobem na místo uložení ostatků svatého Jakuba, hlavní motivací je víra či v dnešní době duchovní a spirituelní zážitek.

• **Poutník typu sportovně-kulturní**

Tento poutník se od poutníka typu “xacobeo” liší tím, že mu chybí náboženská či duchovní motivace.

¹³⁰ Čtete [šakobeo].

- **Camino-turista**

Hlavním dopravním prostředkem tohoto typu je auto, takto si může člověk daný úsek projet a dle zájmu zastavit před vyhlédnutou památkou. Důležitý tedy není cíl, ale poznávání kraje kolem Camina.

- **Náboženský turista**

Hlavním důvodem cesty je katedrála a navštívení hrobu svatého Jakuba jiným než tradičním způsobem. V dnešní době se tento typ turismu nazývá náboženský turismus.

- **Tradiční turista**

Důvod je čistě turistický, turista přiletí do Santiaga letadlem, přespí v místním hotelu a během pár dní si prohlédne nejdůležitější turistické atrakce, obvykle se už do těchto míst nikdy nevrací, jelikož má tzv. "odškrtnuto".

4.4.2.7 Otázky kladené přes internet:

1. Jak jsi se dozvěděl/a o Caminu?
2. Jaký jsi k tomu měl/a důvod?
3. Šel/šla jsi sám/sama, nebo ve skupině?
4. Co Ti Camino nabídlo a dalo?
5. Myslíš si, že stojí za to trpět?

1) žena, 47 let, Španělsko (Barcelona)

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

Od kamarádů.

Jaký jsi měla k tomu důvod?

Bylo to především poděkování Bohu za úspěšně vykonanou operaci.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

Sama.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Sílu a odpuštění.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Ano, bylo to pro mě velmi důležité a trpěla jsem hlavně pro Ježíše Krista, který je mým učitelem a také pro jeho Otce, našeho Pána.

2) muž, 24 let, Francie

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Dozvěděl jsem se o tom přes internet, kamarády, časopisy a historické knihy, protože mě velmi zajímá období evropského středověku.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Je to podruhé co jsem prošel tuto cestu. Poprvé jsem šel ze svého domova ve Francii, což je téměř 2000 km a bylo to poněkud drsné. Tentokrát jsem šel z Alicante, ale už jsem se necítil být takovým poutníkem, jako když jsem šel tuto cestu poprvé. Důvod jsem měl čistě náboženský, jsem věřící katolík.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Sám, jelikož jen takto se cítím svobodně. Svou druhou cestu jsem šel se svým otcem, ale dávám přednost spíše tomu být sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Dobrodružství, očekávání, svobodu.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Ano, přestože jsem cítil každý den bolest. Když jsem však uviděl apoštolův hrob, veškerou bolest vystřídaly emoce a pocit náhlé síly.

3) muž, 28 let, Španělsko (Santander)

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Od přátel a od mé sestřenice, která cestu šla.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Můj důvod byl pouze duchovní, mnoho lidí má i jiné důvody, ale já měl jediný.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Jedině sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Svobodu, duchovno, přírodu.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Určitě, přestože je to mnohdy velmi těžké.

4) žena, 27 let, Maďarsko (Budapešť)

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

Od přátel, kteří už tuto cestu prošli a moc se jim to líbilo.

Jaký jsi měla k tomu důvod?

Můj důvod byl čistě duchovní.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

Chtěla jsem jít sama, protože normálně jsem neustále obklopena mnoha lidmi.

Konečně jsem měla příležitost být svobodná a být sama se sebou.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Poznala jsem mnoho zajímavých lidí a celkově mě cesta posílila jak fyzicky, tak psychicky.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Určitě ano, z tohoto hlediska je Camino doposavad mou největší zkušeností a nejvíce mi k tomu dopomohlo mé duchovní předsevzetí.

5) muž, 38 let, Španělsko (Barcelona)

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Vyprávěl mi o tom jeden můj dobrý kamarád.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Sebepoznání.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Respekt k přírodě, uvědomění si ceny života, sebeporozumění.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Rozhodně,, tato zkušenost mě určitě změnila, naučil jsem se víc vážit lidského života a být zodpovědnější nejen k sobě, ale i k ostatním.

6) žena, 53 let, Španělsko (La Rioja)

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

Vždy jsem toužila po tom jít Camino, jen jsem nedokázala najít ten správný okamžik.

Jaký jsi měla k tomu důvod?

Splnit si svůj sen.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

S dvěma kamarády.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Ta bolest byla příšerná, ale stálo to za to.

7) žena, 48 let, Španělsko (Madrid)

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Díky mému dobrému příteli, který již cestu prošel a nabídl mně a mé kamarádce, abychom šly s ním. Jeho vyprávění bylo natolik zajímavé, že jsme nakonec souhlasily.

Jaký jsi k tomu měla důvod?

Prostě to zažít a zkusit si to, prožít dobrodružství a pobavit se.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

Byli jsme 3 přátelé.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Doslova mě fascinovala příroda kolem a určitě jsem cítila přítomnost něčeho nadpřirozeného. Změnila jsem náhled na svoji rodinu i na mne samotnou. Nyní vím, že nepotřebuji tolik luxusu, který mám doma a že také rozpoznám své hranice.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Určitě ano, přestože jsem trpěla jak fyzicky, tak psychicky, ale poznala jsem mnoho nových lidí a to je pro mě velmi důležité.

8) muž, 29 let, Itálie

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Z jedné knihy historie středověku.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Změnit prostředí a zažít něco nového.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Především to, že jsem byl sám a měl jsem čas přemýšlet nad sebou a svým životem, čas meditovat, mít pocit svobody a klidu.

Myslíš, že stojí za to trpět?

Ano, myslím, že jsem se celkově velmi změnil, v náhledu na život, duchovně, žil jsem přirozeným životem pryč od běžného života plného stresu.

9) muž, 66 let, Itálie

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Čtením v knihách.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Alespoň na chvíli být mimo konzumní svět, být v kontaktu s přírodou, s Bohem a být sám se sebou. Poznat a na chvíli žít s lidmi z celého světa.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Vše co jsem očekával a ještě mnohem víc.

Myslíš, že stojí za to trpět?

Pro mě to žádné utrpení nebylo.

10) žena, 24 let, Španělsko (Kanárské ostrovy)

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

Viděla jsem nějaké internetové stránky o Caminu a rozhodla jsme se, že půjdu, připadalo mi to velmi zajímavé.

Jaký jsi k tomu měla důvod?

Pobavit se a prožít něco nového.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

S přítelem, který mě ve všem podporoval.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Poznat lidi různých kultur a národností.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Stojí to za to určitě!

11) žena, 20 let, Španělsko (Valencie)

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

Od známých.

Jaký jsi k tomu měla důvod?

Mám ráda přírodu, ráda chodím a poznávám nové lidi. Chtěla jsem na chvíli vyjít z každodenní rutiny.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

Ve skupině, cestu jsem začala s přítelem a postupně se k nám přidávali různí sympatičtí lidé, se kterými jsme cestu sdíleli.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Poznala jsem úžasné lidi.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Rozhodně.

12) muž, 22 let, Španělsko (Madrid)

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Toto je podruhé co jsem se pro Camino rozhodl, tentokráte jsem však jel na kole. Dozvěděl jsem se o tom přes internet.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Bylo to z důvodu splnění rodinného slibu, z křesťanského důvodu, pobavit se a zažít dobrodružství

Jel jsi sám, či ve skupině?

Jel jsem s kamarádem, ale dal bych přednost tomu jet spíše sám...

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Na kole je to fantastické dobrodružství, ale musím říci, že s pěší chůzí se to nedá srovnat.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Rozhodně ano.

13) muž, 21 let, Španělsko (Segovia)

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Tento fenomén je ve Španělsku dosti známý, takže nebylo těžké sehnat informace.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Nejsem příliš sportovní typ, ale poznal jsem konečně část Španělska, která mi byla naprosto neznámá a především jsem věřící.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Šel jsem sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Určitě se tímto změnil můj názor na společnost.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Ano, určitě. Změnil se můj názor na materiální věci, ale jako osoba jsem se podle mě příliš nezměnil.

14) muž, 31 let, Španělsko (Barcelona)

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Přes internet a vyprávěli mi o tom kamarádi.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Zažít dobrodružství a strávit příjemnou dovolenou.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

S kamarádem.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Úžasné dobrodružství.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Někdy to bylo dost kruté, ale určitě to za to stojí.

15) žena, 18 let, Mexiko

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

Viděla jsem v televizi dokument a to mě zaujalo.

Jaký jsi k tomu měla důvod?

Jsem velmi věřící, katolička. Apoštol Jakub znamená pro Katolickou Církev mnoho, proto jsem se rozhodla pro Camino.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

S dvěma přáteli, ale podle mě je lepší, když jde člověk sám a má více času na přemýšlení o sobě.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Určitě jsem se velmi změnila, proto bych si tuto cestu ráda v budoucnosti zopakovala, myslím, že mě myšlenka na ni bude provázet celým životem.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Zpočátku to bylo velmi těžké, ale postupně jsem si zvykala.

16) žena, 56 let, Argentina

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

Dozvěděla jsem se o ní přes internet.

Jaký jsi k tomu měla důvod?

Chtěla jsem poznat lépe sama sebe.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

S kamarádkou.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Překvapila mě čistota Camina a solidarita ostatních lidí.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Ano, nejdůležitější je moment, kdy dorazíš do cíle.

17) muž, 55 let, Kanada

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Z knih a internetu.

Jaký jsi měl k tomu důvod?

Jsem věřící a také mě zajímá historie a kultura Evropy.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

S neteří.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Pohled na úžasnou přírodu a setkání s lidmi různých kultur a národností.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Ano, rozhodně to za to stojí.

18) žena, 59 let, Španělsko (Barcelona)

Jak jsi se dozvěděla o Caminu?

O Caminu jsem slyšela již delší dobu, ale teprve teď jsem si našla čas, abych mohla cestu realizovat.

Jaký jsi k tomu měla důvod?

Nejsem věřící, potřebovala jsem změnit prostředí, celý život jsem v domácnosti.

Šla jsi sama, nebo ve skupině?

Sama.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Poznala jsem krásy severního Španělska.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

V tomto případě ano.

19) muž, 38 let, Španělsko (Cartagena)

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Z knih a svědectví lidí.

Jaký jsi k tomu měl důvod?

Byl jsem zvědavý. Nejsem věřící, ale ani ne ateista. Můj důvod byl spíše turistický a kulturní.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

Myslím, že jsem lepší a budu se snažit být lepší a žít lépe.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

Změnil jsem se, takže asi ano.

20) muž, 36 let, Litva

Jak jsi se dozvěděl o Caminu?

Hlavně přes internet.

Jaký jsi k tomu měl důvod?

Slib mé rodině, míval jsem problémy s alkoholem a drogami, již pět let jsem čistý. Šel jsem také poutní cestu do Jeruzaléma, která je pro mě ze vše cest ta nejdůležitější.

Šel jsi sám, nebo ve skupině?

Sám.

Co Ti Camino nabídlo a dalo?

To, že jsem se na 100% změnil k lepšímu, duševně, má mysl y fyzicky.

Myslíš si, že stojí za to trpět?

V mém případě rozhodně ano, jinak bych to nedělal.

4.4.2.8 Závěr

Nejčastější motivací člověka, který se vydává v době moderních dopravních prostředků na poutní cestu je dobrodružství a setkání s novými lidmi, příležitost zažít něco nového a zvláštního a nejméně častou je setkání se světem symbolů, být účastníkem určitého rituálu. Existuje velmi podstatný vztah mezi poutníkem a aspekty týkajícími se Camina, jako je například bezpečnost, vzdálenost trasy, volba samoty či naopak, způsob cestování, čas a věk nebo symbolika.

Bezpečnost trasy byla potvrzena převážnou většinou dotazovaných. Délka trasy má na poutníky obrovský vliv: čím je vzdálenost větší, tím je prožitek intenzivnější. Samota je pro některé poutníky velmi důležitá, ovšem tento pohled je velmi subjektivní a vzhledem k tomu, že Santiago de Compostela navštěvuje mnoho poutníků obou variant, bylo by zapotřebí provést v tomto případě hlubší výzkum. Rozhodně má však tento aspekt velký vliv na osobní proměnu poutníka. Nejčastější alternativou chůze je především cyklistická jízda, která ve většině případech podtrhuje nejvíce sportovně-turistickou motivaci. Čas, který má poutník k dispozici a zároveň jeho věk jsou aspekty, které hrají v tomto případě velmi důležitou roli. Času i věku je třeba se přizpůsobit a s tímto vědomím je nutno pracovat již od začátku. Symbolika Svatojakubské poutní cesty doposud nevymizela, poutníci jsou si velmi dobře vědomi, že něco takového existuje a přestože na začátku cesty o ní nemají tušení, na konci jsou o ní přesvědčeni.

Poutník je na cestě svědkem své osobní proměny v průběhu hledání své vlastní identity i proměny ostatních lidí, je tedy svědkem, něčeho, co nemá v současné evropské společnosti obdoby. Jisté je, že k určitým změnám osobnosti tedy dochází, avšak nelze zcela potvrdit, jsou-li tyto změny trvalé.

Na závěr byla na základě metody nezúčastněného pozorování vyhodnocena typologie poutníků: typ xacobeo, sportovně-kulturní typ, Camino-turista, náboženský turista a tradiční turista.

4.4.2.9 Vlastní názor na výzkum

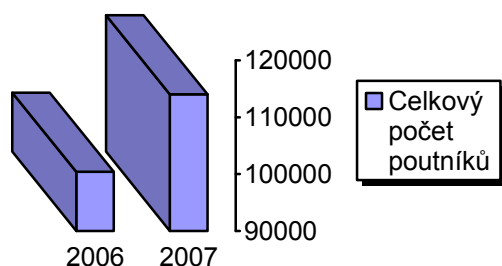
I já jsem v průběhu této sociologické sondy prošla určitou osobní změnou, Camino mě doslova uchvátilo a já začala hluboce přemýšlet o jeho realizaci. Jak je to možné? Zpočátku jsem měla vůči Caminu nedůvěru, nevěřila jsem, že něco takového může v současné době vůbec existovat, v minulosti snad ano, ale dnes? Původně jsem si byla jistá, že jde o pouhý klam, ale doslova na mě dýchla historie, symbolismus a spiritualita zároveň, překvapila mě naprostá přesvědčivost všech zúčastněných, jejich nadšení a čistota výpovědí. Myslím si, že bylo logické začít metodou objektivních skrytých rozhovorů, jestliže byl výzkumník nucen setrvat na jednom místě, ale pokud se mi podaří uskutečnit, co jsem si předsevzala, bylo by přínosné pokračovat dále ve výzkumu a to metodou skrytého zúčastněného pozorování, individuálně a samozřejmě po celé francouzské trase až na Finisterru.

4.4.2.7 Statistiky uveřejněné Arcibiskupstvím v Santiagu de Compostela¹³¹

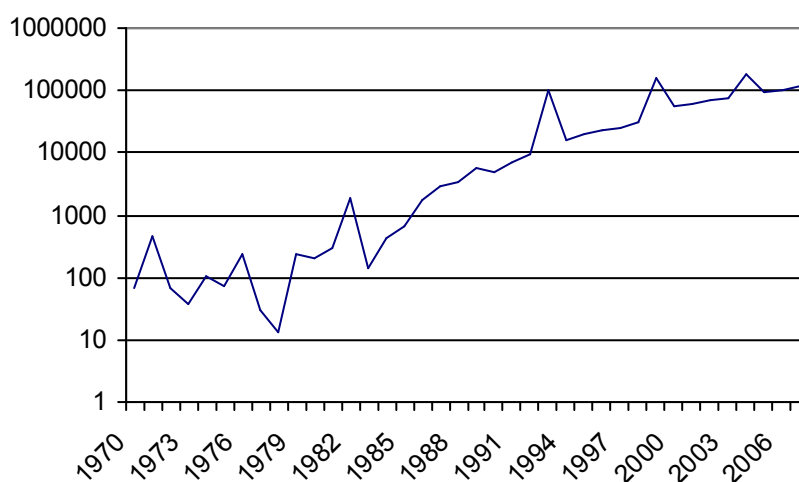
Počet přicházejících poutníků do Santiagu de Compostela:

➤ Dle celkového počtu poutníků:

Obr. 1



Obr. 2

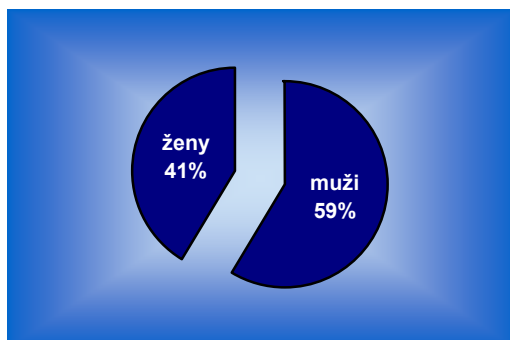


Statistiky prováděné od roku 1970 do roku 2007, přičemž je zřejmé, že největší návštěvnost byla zaznamenána vždy ve svatých letech 1971, 1976, 1982, 1993, 1999 a 2004.

¹³¹ Zdroj: <http://www.archicompostela.org/peregrinos/Estadisticas/Estadisticaperegrinacion.htm>

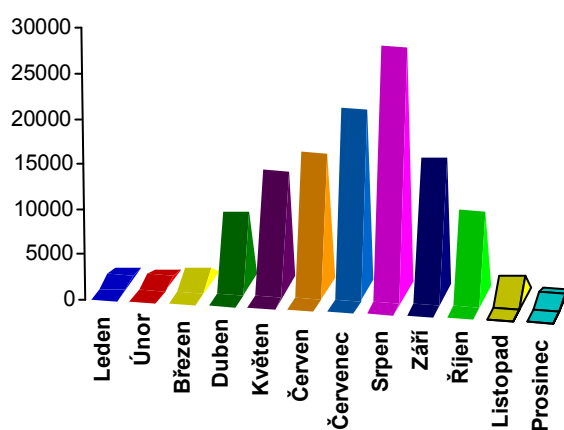
➤ Dle pohlaví:

Obr. 3

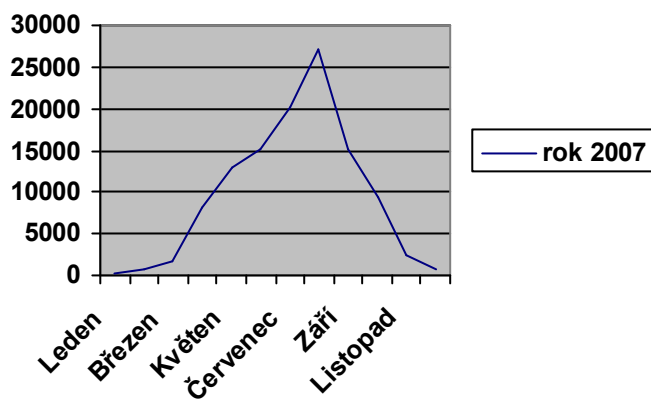


➤ Návštěvnost v průběhu roku:

Obr. 4



Obr. 5



➤ Dle věku:

Zde můžeme jednoznačně sledovat dvě zásadní věkové kategorie poutníků, a to věk 26-35 let a věk 46-55 let.

Tab. 2

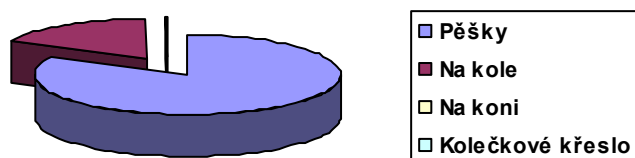
VĚK	CELKOVĚ 2006	CELKOVĚ 2007
0-9	188	191
10-18	10522	11217
19-25	12546	14623
26-35	22720	24885
36-45	16005	18458
46-55	17681	21285
56-65	15872	18888
66-75	4606	5975
více než 75	342	468

➤ Dle typu pohybu:

Tab. 3

Způsob	2006	2007
Pěšky	81783	93953
Na kole	18289	19702
Na koni	294	364
Kolečkové křeslo	11	7

Obr. 6



➤ Dle národností:

Tab. 4

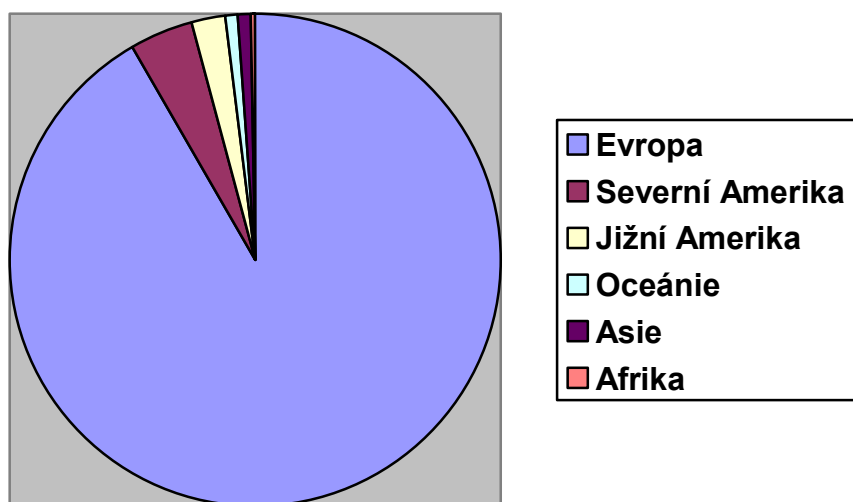
Země	2006	2007
1. Španělsko	52248	55326
2. Německo	8097	13837
3. Itálie	10013	10275
4. Francie	6791	6982
5. Portugalsko	3365	4001
6. USA	1909	2229
7. Kanada	1546	1850
8. Britské ostrovy	1541	1696
9. Rakousko	1422	1686
10. Holandsko	1636	1655
11. Brazílie	1172	1395
12. Belgie	1443	1332
13. Švýcarsko	780	1136
14. Irsko	849	1090
15. Polsko	600	867
16. Dánsko	801	835
17. Austrálie	730	785
18. Norsko	373	628
19. Maďarsko	609	625
20. Švédsko	411	588
21. Česká Republika	399	560

➤ Dle kontinentů:

Tab. 5

Kontinent	2006	2007
Evropa	92536	104568
Severní Amerika	3976	4642
Jižní Amerika	2226	2569
Oceánie	868	983
Asie	504	946
Afrika	267	318

Obr. 7



➤ Dle profesí poutníků:

Tab. 6

PROFESE	2006	2007
Studenti	20886	21797
Zaměstnanci	16351	19056
Technici	12054	14648
Důchodci	11888	13880
Na volné noze	13266	13442
Učitelé	8285	9381
Dělníci	5178	7626
Úředníci	4642	5467
Ženy v domácnosti	2776	3314
Nezaměstnaní	1694	1675
Vedoucí pozice	1029	1269
Umělci	920	936
Kněží	732	837
Zemědělci	343	321
Námořníci	119	131
Církevní hodnostáři	152	125
Sportovci	79	121

➤ Dle jednotlivých tras:

Tab. 7

Trasa	2006	2007
Francouzská trasa	82407	91872
Portugalská trasa	6467	8110
Severní trasa	5378	5871
Stříbrná trasa	3523	4193
Jednoduchá trasa	1588	2569
Anglická trasa	804	1085
Ostatní trasy	210	326

➤ Dle počátku Camina

Tab. 8

Misto	2006	2007
Sarria	16215	18969
Saint Jean Pied de Port	10875	14040
Roncesvalles	9301	9001
León	6907	7691
Cebreiro	6590	7367
Ponferrada	5848	6050
Astorga	4213	4531
Pamplona	3342	3876
Burgos	2823	2983
Le Puy	2738	2964
Tuy	2282	2760
Villafranca	2110	2110
Francie	1774	1870
Oviedo	1225	1828
Porto	1125	1763
Valença do Minho	1336	1454
Sevilla	1015	1432
Triacastela	1035	1312
Portugalsko	979	1196
Irún	875	1096
Ourense	943	1053
Ferrol	674	910
Somport	873	898
Castilla-León	637	893
Logroño	699	885
Samos	756	813
Německo	628	769
Vilalba	558	693
Ribadeo	678	661
Holandsko	726	637
Asturie	551	551
Bilbao	331	483
Baskytsko	445	483
Santander	416	475
Lugo	461	451
Ponte de Lima	410	375
Sahagún	293	354
Švýcarsko	232	323
Frómista	179	295
Jaca	309	293
Belgie	315	284
Rabanal del	395	278

Camino		
Salamanca	223	261
Mérida	289	259
Madrid -C.F.	208	247
Mondoñedo	205	239
Vega de Valcarce	203	230
Lisabon	72	219
Fonsagrada	203	218
Avilés	232	217
Puente la Reina	168	203
Lurdy	212	198
Braga	148	193
Zamora	223	180
Hendaya	104	177
Gijón	142	172
Arles	158	167
Neda	121	167
Grandas de Salime	81	164
Vezelay	181	160
Santo Domingo de la Calzada	244	157
Carrión de los Condes	166	144
Cantabria	139	140
A Gudiña	139	136
Chaves-Portugalsko	73	134
Hospital de Órbigo	161	121
Puebla de Sanabria	108	119
Castilla-León	57	114
Katalánsko	99	112
Asturias	75	112
Laza	30	107
Muxía	102	103
Canfranc	106	102
Estella	78	99
Vigo	40	95
Tineo	73	83
Rakousko	78	79
Finisterre	13	76
Lourenzá	108	71
Zaragoza	65	69
Valencie	38	67
Paříž	49	63
Verín	114	62

Cáceres	62	59
Barcelona	70	55
Andalusie	36	54
Porriño	57	53
Itálie	46	51
Nájera	54	40
Rábade	54	33
Allariz		31
Valencie	45	31
Cadavo	69	30
Castrojeriz	33	29
Castilla la Mancha	18	28
Extremadura	28	27
Xunqueira de Ambia	32	26
La Mesa	7	22
Murcie	9	20
Granada	20	19
Córdoba	20	18
Dánsko	25	15
Huelva	513	13
Velká Británie	17	13
Valcarlos	4	13
Malaga	21	12
Valladolid	10	12
Grado	5	11
Monforte		9
Česká republika	4	9
Řím	14	9
Badajoz	12	8
Benavente	17	8
San Juan de Ortega	2	8
Fonfría	3	7
Granja de Moreruela	12	7
Lucembursko	5	7
Ortigueira	1	7
Salas	8	7
Castilla la Mancha	7	6
Polsko	5	5
Zbytek Evropy	32	5
Anglie	7	3
Irsko	9	3
A Guarda	3	2
Guntín		2
Jeruzalém		2

La Bañeza	4	2
Petín		2
Andorra	2	1
Betanzos		1
Egypt		1
Řecko		1
Maďarsko	1	1
Leyre		1
Vegadeo	3	1
Borres	5	
Finsko	3	
Paradela	13	
Pontedeume	8	
Pontevedra	1	
Vincios	14	
Viveiro	2	
Celkově	100377	114026

4.5 Camino de Santiago jako nové paradigma turismu, poutnictví vs. náboženský turismus

Poutnictví se v současné době stalo produktem náboženského turismu. Camino de Santiago se proměnilo v posledních letech v turistický sektor, který představuje hlavní motor galicijské ekonomie. Spojení slov poutnictví, náboženství a turismu je v dnešní době velmi obvyklé. Galicie jako zemědělský kraj postupně mění svoji politiku na politiku turistických služeb. Motivace poutníků osciluje mezi spiritualitou a sportem, procento poutníků s náboženskou motivací každým rokem klesá.

Tab. 9

Charakteristiky	poutník	turista
Evropan	46,1%	35,1%
Na vlastní pěst	77%	62%
Cestuje sám	35,9%	22,2%
Cestuje s přáteli	33,3%	20,4%
Ubytování v hotelu	22,5%	44,1%
Ubytování v hostelu	28,5%	19,9%
Ubytování v ubytovně	26,5%	10,1%
Průměrná cena v €	56,9	71,6

Zdroj: Výzkumný ústav turismu v Santiagu de Compostela¹³²

Od roku 1993 je počet ubytoven, hostelů a hotelů na cestě více než čtyřnásobný, stejně tak jako jejich kvalita. Pro zpáteční cestu volí poutníci obvykle letadlo či vlak. Na francouzsko-španělské trase nalezneme kolem

¹³² Santos Solla, X., M. El Camino de Santiago: Turistas y Peregrinos hacia Compostela, Cuadernos de turismo, número 018. Murcia: Universidad de Murcia, 2006.

stovky míst, kde může příchozí poutník přečkat noc. Vzdálenost ubytoven však nikdy nepřekročí 36 km.

Zájemců o Camino každým rokem stoupá a mnozí z nich, kteří cestu prošli již několikrát jsou zdrceni množstvím poutníků putujících do Santiaga, především v letních měsících červenci a srpnu. Toto období je pro Camino největší zátěží a objevují se i zprávy, že dochází dokonce k devastaci nejfrekventovanější francouzské cesty. Xunta de Galicia se snaží informovat poutníky vydáváním letáků a brožur o alternativních trasách vedoucích do Santiaga de Compostela. Pokud však bude nadále docházet k přetěžování a destrukci Camina Francés, plánuje město zavedení poplatků pro poutníky na této trase.

Samotní poutníci se stali turistickým produktem a turisty zároveň. Oni sami přitahují do Santiaga de Compostela stovky turistů lačnicích po tom vidět v historickém centru Santiaga de Compostela znavené poutníky, které lze jen těžko přehlédnout, a to především díky jejich viditelným batohům, popřípadě dalším typickým atributům. Poutníci jsou součástí compostelánské turistiky a přispívají k většímu zájmu turistů o toto místo.¹³³

Poutě, v současné době, stejně jako další aktivity volného času, jsou organizované, byrokratizované a ovlivněny moderní masovou společností prostřednictvím cestovních kancelářů. Je zřejmé, že existuje signifikantní rozdíl mezi poutěmi v době postindustriální společnosti a poutěmi konanými předtím. Fenomén poutnictví může být určitým implicitním vyjádřením kritiky současného životního stylu dnešní společnosti.

Santiago de Compostela tedy stojí před novou hrozbou a to hrozbou masového turismu. Je třeba udržet původní obraz tohoto náboženského centra. Město tedy vypracovalo projekt *"kulturní město budoucnosti"* a za pomoci známého architekta Petera Eisenmana se bude snažit "vyklidit" centrum města na předměstí a zachovat tak původní čistý ráz tohoto poutnického místa.

¹³³ Příloha 4.5 A

Myšlenka je to sice obdivuhodná, ovšem nechme se překvapit důvtipností a vynalézavostí tohoto architekta, stejně jako realizací tohoto "pochybného" projektu.

Je zjevné, že obyvatelé Santiaga de Compostela s nastávajícím turismem příliš nesouhlasí.¹³⁴ Pokud však budou tito lidé schopni ochránit a udržet opětný zájem o Svatojakubskou pout', který se v posledních letech rozpoutal, pokud ho neznehodnotí a zabrání tomu, aby se tento evropský prostor takového symbolického významu neproměnil v jednoduchý turistický masový produkt, jako k tomu došlo například ve francouzských Lurdách, budoucnost této poutní cesty by mohla být nadějná.

¹³⁴ Příloha 4.5 B, "Turismus: pro ně luxus, pro nás problémy" (nápís na domě blízko centra v Santiagu de Compostela).

Závěr

Pěší chůze je základním elementem, který zachovává původní identitu poutnictví, jeho význam a vlastní účinnost. Fyzická námaha, únava, bezprostřední kontakt s krásou i nevlídností přírody, uvědomování si pomalého plynutí času, přesněji řečeno, toto vše napomáhá člověku poznat své skutečné schopnosti a omezení. Poutník má možnost uvědomit si tímto způsobem svou vlastní existenci. Pěší chůze je tedy nezbytnou součástí fenoménu a struktury poutních cest. Poutnictví přináší nové možnosti lidské spirituality a náboženského cítění. Účastí na pouti se člověk setkává se svým vnitřním já a toto uvědomování sebe sama je velmi vzdálené naší běžné globalizované komunikaci.

Poutnictví samo o sobě je aktem sociálním, jsou v něm zahrnuty prvky kolektivní tradice cesty, již po staletí prošlapané nespočtem zástupů lidí. Poutník se chce záměrně připojit k této obdivuhodné tradici cestování, jít po šlépějích ostatních poutníků a být stejně jako oni součástí historie a kultury poutnictví. Tato myšlenka spojuje mnoho jednotlivců, kteří, ačkoli různých národností, vzdělání a zájmů, navazují volná přátelství. Mezi cestovateli pak vznikají mezilidské vztahy zcela nového druhu, jedná se o socio-kulturní formy a jednání, jejichž základem je čistší, upřímnější a velkorysejší komunikace, především bez předsudků a subjektivních zájmů. Na cestě je třeba sdílet ubytování s neznámými lidmi, což ještě více podtrhuje a rozvíjí velkorysost každého poutníka.

Poutnictví je dodnes symbolem evropských dějin a je svým způsobem pokračováním evropské tradice, kultu, věrnosti a zbožnosti. Tento fenomén stírá hranice mezi jednotlivými zeměmi a regiony, tudíž spojuje Evropany jako příslušníky a svědky společných dějin i současnosti. Do Santiaga putují věřící z celého světa a různých vyznání, tedy katolíci, protestanti, anglikáni, buddhisté či jiní. Camino de Santiago plní funkci jakékoli cesty, která se adaptovala na určitou kulturu a náboženství.

Osobní motivace poutníků je většinou dobrodružství, kulturně-sportovní zájmy, meditace nad vlastním životem, rozřešení konkrétního životního problému či jako forma terapie nalezení sebe sama. Člověk, kterého neuspokojuje každodenní rutina se nejčastěji rozhodne pro nějakou změnu. Nejběžnější způsob, jak uniknout z tohoto nekonečného cyklu úkolů a povinností, je změnit prostředí, vzdálit se na určitou dobu od toho, co nás již omezuje a neuspokojuje, uniknout do jiného časoprostoru. V tomto případě se jedná o vytržení z běžného života vydáním se na poutní cestu a hledání určité rovnováhy mezi duchem a tělem.

Jedinec, který vyráží na poutní cestu, odchází na čas ze svého běžného života a přechází do života naprosto odlišného a nevšedního. Obohacení mu přináší nejen spojení s přírodou a volnost, která je pro člověka tak důležitá a v dnešním světě jen málo dosažitelná, ale seznámení se s novými lidmi a jinými místy. Dnešní doba nám nedovoluje strávit na cestě příliš času, člověk, který se vydává na cestu moc dobře ví, že jeho pobyt ve světě poutníků je časově i finančně omezen. Avšak jeho pohled na svět je již navždy změněn, vliv cesty je velmi silný, ačkoli se člověk navrátí do svého běžného života a práce, jeho mysl se již navždy bude vracet k této cestě.

Důležitý není cíl, důležitá je cesta - toto motto bere za své i mnoho současných cestovatelů mířících do nejrůznějších koutů světa a je také podstatou poutě do Santiaga de Compostela. Není až tak důležité sklonit se před stříbrnou hrobkou skrývajícím ostatky svatého Jakuba, jednoho z Kristových apoštolů, důležitý je právě sám proces putování. Je to dlouhá a fyzicky namáhavá trasa až na konec světa, na níž má člověk dost času, aby poznal sám sebe a srovnal si v hlavě všechny důležité hodnoty a priority a poté se vrátil zpět do světa, ze kterého přišel, sám navždy změněn.

Shrnutí

Cestování je tak staré, jako lidstvo samo. Od počátků křesťanských dějin je poutnictví univerzálním fenoménem, úzce spjatým s naší evropskou kulturou a to především díky poutním cestám do Říma a Santiaga de Compostela. Santiago de Compostela patří k světovému kulturnímu dědictví UNESCO a tzv. Camino Francés je první uznávanou evropskou trasou. Svatojakubská poutní cesta je tedy nejdůležitější historickou a symbolickou sítí tras, kterou Španělsko a především Galicie vlastní, stírá hranice mezi jednotlivými zeměmi a regiony a spojuje Evropany jako příslušníky a svědky společných dějin i současnosti. Mnoho zásadních informací se o tomto fenoménu dozvídáme ze světoznámého textu Codexu Calixtinus. Od 80. let 20. století se tato poutní cesta těší značnému zájmu a v posledních letech se Santiago potýká s hrozbou masového turismu. Důležitým mezníkem v oblasti moderních dějin této poutní cesty se stává Svatý rok 1993, který je rokem počínajícího náboženského turismu v této oblasti a následkem toho se samotní poutníci stávají paradoxně turistickým produktem a samotnými turisty zároveň.

Klíčová slova: poutnictví, Santiago de Compostela, Camino Francés, Galicie, turismus

Abstract

We surely can maintain that peregrination is as old as mankind itself. Since the dawn of Christian events, pilgrimage is an universal phenomenon closely tied to European culture, mainly thanks to long-ago wanderings to Rome and Santiago de Compostela. Today, Santiago de Compostela is protected by UNESCO and the so called 'Camino Francés' is accepted as allegedly the first European pilgrimage trail. The immemorial pilgrimage trails of Saint James form the key historical and symbolical system of Spanish and Galician trails across regions and countries. They amalgamate Europeans as subjects and witnesses of their common past and present. The main source of information putting a seal upon it is the Codex Calixtinus, one of the crucial world-renowned pieces of medieval writings. The 'Way of Saint James' became most popular in the eighties, in paradox endangering Santiago de Compostela with all the downsides of mass tourism. In this perspective the year 1993 constitutes an important landmark, which marks the beginning of modern religious wandering in the region. In effect, the devotional pilgrims became tourists themselves, unwittingly growing and creating a specific travel product.

Key words: pilgrimage, Santiago de Compostela, Camino Francés, Galicia, tourism

Použitá literatura

- Atienza, J., G. *Los Peregrinos del Camino de Santiago*. Madrid: Edaf, 2004.
- Bonilla, L. *Historia de las Peregrinaciones en el Mundo*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1965.
- Cobrerros, J. *Camino de Santiago, geografía del Espíritu*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003.
- Fernández Arenas, J. *Elementos Simbólicos de la Peregrinación Jacobea*. León: Edilesa, 1998.
- Fernández del Riego, F. *As Peregrinacións Xacobeas*. Vigo: Biblioteca básica da cultura galega, 1984.
- Giddens, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2000.
- Guevara y Valdés, E., P. *Actas del V. Congreso Internacional de Estudios Jacobeos: Símbolos Jacobeos y Emblemas Compostelanos*. Viveiro: Xunta de Galicia, 2000.
- Hernández Borge, J. *O Turismo en Galicia*. Pontevedra: Deputación Provincial, 2000.
- Lacarra, J. M. *Las Peregrinaciones a Santiago de Compostela*. Madrid: Edición Fascínil, 1948.
- Le Goff, J. *Encyklopedie středověku*. Praha: Vyšehrad, 2002.
- Le Goff, J. *Kultura středověké Evropy*. Praha: Vyšehrad, 2005.
- Le Goff, J. *Tělo ve středověké kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2006.
- Liber Sancti Jacobi: Codex Calixtinus*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1951.
- Lleonart Amsélem, A., J. *El Camino de Santiago y Europa*. Madrid: Biblioteca de autores cristianos, 2007.
- Márquez Villanueva, F. *Santiago: Trayectoria de un Mito*. Barcelona: Bellaterra, 2004.
- Mazón, T. *Sociología del Turismo*. Madrid: Campillo Nevado, 2001.
- Nolan, M. Lee, Nolan, S. *Christian Pilgrimage in Modern Western Europe*. Chapel Hill: University of North Carolina, 1989.
- Ohler, N. *Cestování ve středověku*. Praha: H&H, 2003.

- Ohler, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2002.
- Otero, C., J. *Actas del Congreso de Estudios Jacobeos*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, 1993.
- Peradejordi, J. *Símbolos Fundamentales del Camino de Santiago*. Barcelona: Ediciones Obelisco, 2003.
- Pardellas, X., X. *Turismo Religioso: o Camiño Santiago*. Vigo: Universidade de Vigo, 2005.
- Santos Solla, X., M. *El Camino de Santiago: Turistas y Peregrinos hacia Compostela, Cuadernos de turismo, número 018*. Murcia: Universidad de Murcia, 2006.
- Secall, R., E. *Turismo y Religión, Aproximación a la Historia del Turismo Religioso*. Málaga: Universidad de Málaga, 2002.
- Singul, F. *Historia Cultural do Camiño de Santiago*. Vigo: Galaxia, 1999.
- Šmahel, F., Nodl, M. *Člověk českého středověku*. Praha: Argo, 2002.
- Tichá, Z. *Jak staří Čechové poznávali svět*. Praha: Vyšehrad, 1986.
- López Trigal, L. *Ciudades y Villas Camineras Jacobeas*. León: Universidad de León, 2001.
- Turner V., Turner, E. *Image and Pilgrimage in Christian Culture*. New York: Columbia University Press, 1978.
- Zmeškal, V. *Lužičtí Srbové*. Praha: Společnost Národního Muzea v Praze, 1962.

Časopisy:

Compostela, číslo 41. Santiago de Compostela: Junta Directiva de la Archicofradía Universal del Apóstol Santiago, leden 2007.

Xacobeo noticias, číslo 6. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, listopad-prosinec 2007.

Internetové odkazy:

Arcibiskupství v Santiagu de Compostela, dostupné na:

<http://www.archicompostela.org>

Asociace přátel Camina, dostupné na:

<http://www.amigosdelcamino.com>

<http://www.confraternitadisanjacopo.it>

Galicijská vládní organizace zabývající se Svatojakubskou poutní cestou,
dostupné na: *<http://www.xacobeo.es>*

Informace o trasách poutních cest, dostupné na:

<http://www.caminhodesantiago.com>

<http://www.caminosantiago.com>

<http://www.caminosantiago.org>

<http://www.caminosantiagoastur.com>

<http://www.caminosantiagocompostela.com>

<http://www.santiago-compostela.net>

Stránky všeobecných informací o Svatojakubské poutní cestě, dostupné na:

<http://www.jacobeo.net>

<http://www.mundicamino.com>

<http://www.ventealcamino.org>

Stránky specializované knihovny zabývající se fenoménem Svatojakubské
poutní cesty, dostupné na: *<http://www.bibliotecajacobeo.org>*

Svatojakubská poutní cesta v Českém Krumlově, dostupné na:

<http://www.ckrumlov.info>

Svatojakubská poutní cesta v Plzeňském kraji, dostupné na:

<http://www.plzenskykraj.kct.cz/jakub/jakub.htm>

Svatojakubská poutní cesta vedoucí z Čech, dostupné na:
<http://www.vwv.cz/jakub>

Obrazová dokumentace

Seznam obrázků

Č. 1 Počet poutníků 2006-2007.....	81
Č. 2 Počet poutníků 1970-2006.....	81
Č. 3 Dle pohlaví.....	82
Č. 4 Návštěvnost v průběhu roku.....	82
Č. 5 Návštěvnost v průběhu roku 2007.....	82
Č. 6 Dle typu pohybu.....	84
Č. 7 Dle kontinentů.....	85

Seznam tabulek

Č. 1 Rychlost poutníka.....	14
Č. 2 Dle věku.....	83
Č. 3 Dle pohybu.....	83
Č. 4 Dle národností.....	84
Č. 5 Dle kontinentů.....	85
Č. 6 Dle profesí poutníků.....	86
Č. 7 Dle jednotlivých zemí.....	86
Č. 8 Dle počátku Camina.....	87-90
Č. 9 Poutnictví versus turismus.....	91

Přílohy

1 A



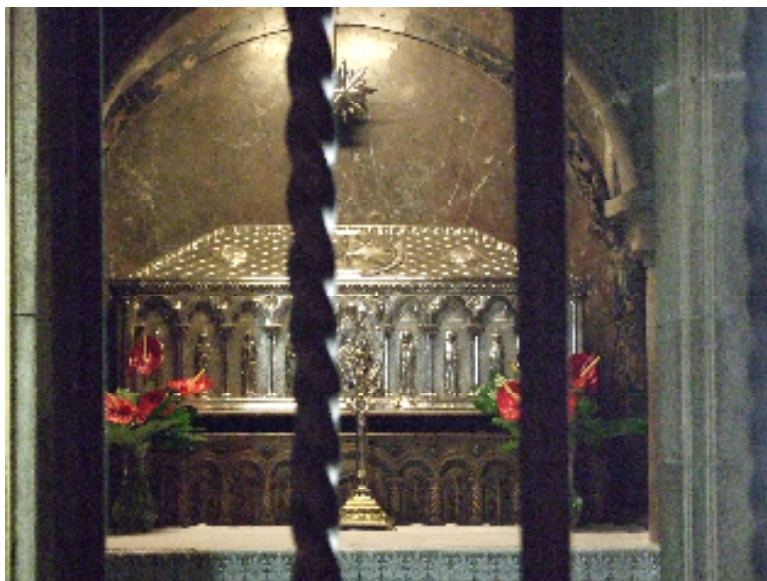
1 B



2 A



3 A



4.1 A



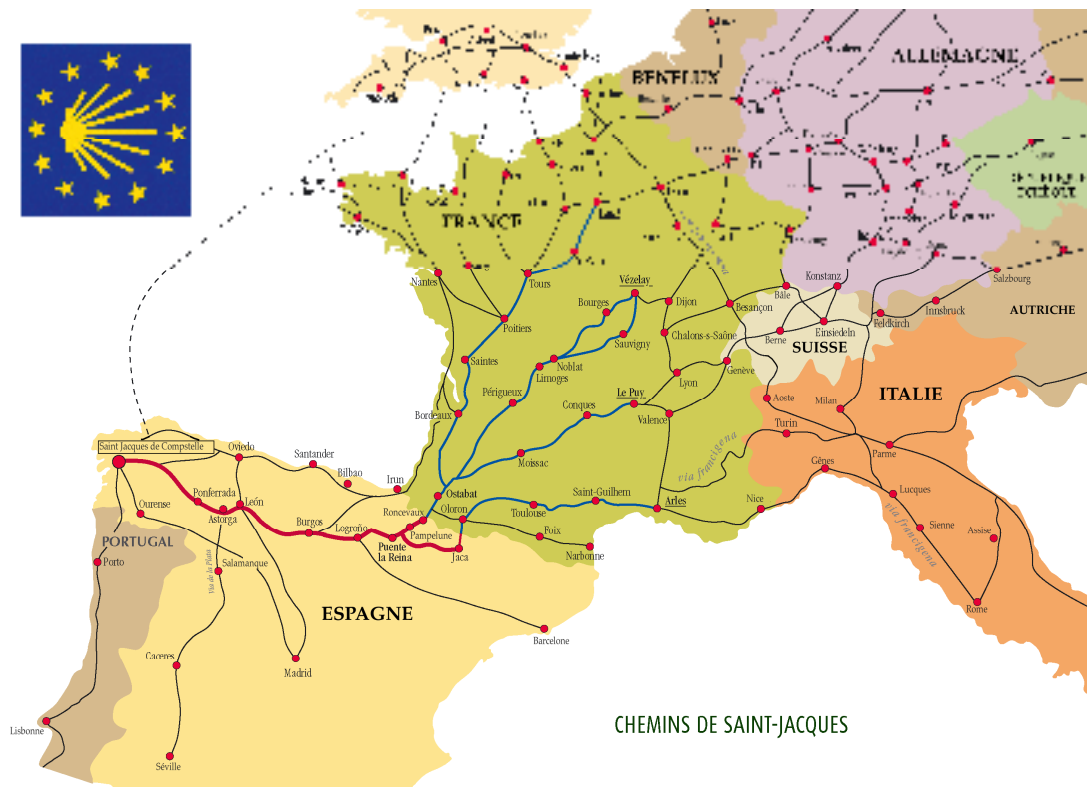
4.1 B



4.2 A



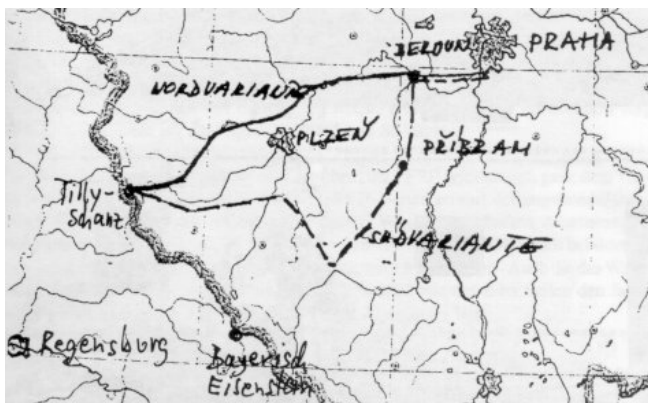
4.2 B



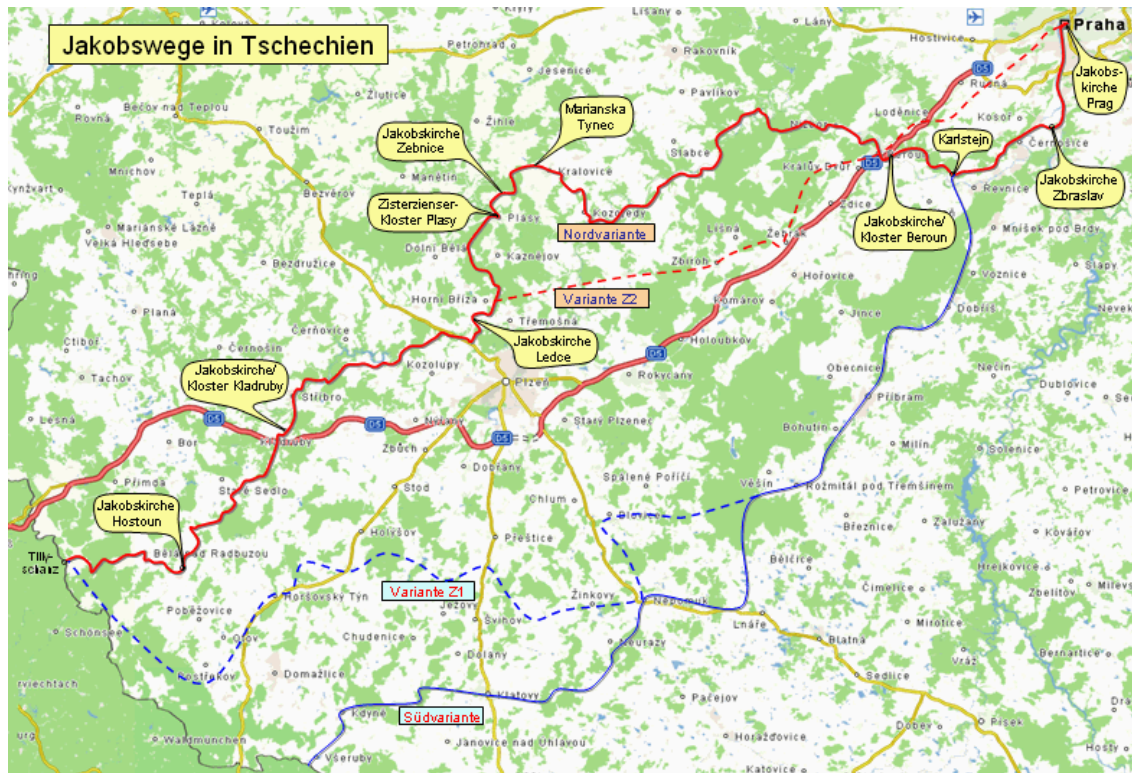
4.2 C



4.2 D



4.2 E



4.2 F



4.3 A



4.3 B



4.3 C



4.3 D



4.3 E



4.3 F



4.3 G



4.3 H



4.3 I



4.3 I



4.3 J



4.3 K



4.3 L



4.4 A



4.5 A



4.5 B



Diplomová práce: **Funkce poutnictví v dějinách evropské kultury**

Autor: Šárka Lebedová

Uživatel stvrzuje svým čitelným podpisem, že si zapůjčil tuto diplomovou práci. Pokud ji použije pro svou práci, prohlašuje, že ji uvede mezi ostatní literaturu a bude ji citovat jako každou jinou práci.

Dne	Jméno	Použito pro práci (název)	Název a adresa pracoviště	Podpis